Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1986 чылдың январь 14 вторник № 11 (13011)

1925 чылда үндезилеттингеш.

Өртээ 3 көпеек.

ФЕВРАЛЬ 15-КОММУНИСТИГ СУББОТНИК ХҮНҮ

Чурттуң коммунистериниң шуулганын совет кижилер шалыпчы күш-ажыл-биле уткуп турарлар. СЭКП-ниң XXVII съездизинге алдар болдурган Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботнигин эрттирер дугайында хөй санныг бүдүрүлге черлериниң эгелекчи саналын СЭКП ТК-ниң Политбюрозу деткээн. Ол патриотчу эгелээшкинни чурттуң хөй миллион ажылчы чоннары деткээн. Субботникти февраль 15-те эрттирерин ВЦСПС дыннаткан.

СЭКП-ниң XXVII съездизинге уткуштур

Чылдың эгезинден талыпчы ажылдаар

КОЛ СОРУЛГА—КҮҮСЕЛДЕНИ ХАНДЫРАРЫ

Партияның XX Тыва область конференциязы бо чылдың январь 10-11 хүннеринде Кызылга болуп эрткен.

СЭКП обкому отчёттуг үеде партия комитеттериниң, партия эге организацияларының, республиканың коммунистериниң, бүгү ажылчы чоннарының күжениишкинии партияның XXVI съездизинин, СЭКП ТК-ның Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынче, он бирги беш чылдың планнарын күүседиринче угландырып келгенин конференцияга демдеглээн.

СЭКП-ниң Программазының чаа эдилгезинин, партия Уставынга өскерилгелерин, ССРЭ-ниң экономиктиг база социал хөгжүдезинин Кол угланыышкынарының төлевилелдерин партия организацияларынга, күш-ажылчы коллективтерге калбаа-биле чугаалажып көргеш, ол чугула документилерин бүрүн болгаш долузу-биле чүүлдүгүүп деткээш, оларда айыткан сорулгаларны амыдыралга боттандырарынга идепкейлиг киржиринге беленип коммунистер, ажылчы чоннар илереткен.

Партия ТК-ның, Совет чазактың доктаамал сагыш салыышкынының, партияның область организациязының политиктиг болгаш организастыг ажылының, ажылчы чоннарның шудургу күш-ажылының ачызында республиканың улус ажыл-агыйының бүгү адырлары он бирги беш чылда улам хөгжээн.

Партия комитеттери, партия эге организациялары идей-кижизидилгелиг ажылды эде тургузар, оон үре-түнелдиин, организастыг чорукту, сагылга-чурумну эжиждер, партийжи удуртулганың стилин, арга-методтарын улам сайзыраңгайжыдар, партияның хүрээлениң организас талазы-биле быжыглаар, партия организацияларының дайынчы арга-шинээзин бедидер хемчеглерин алган.

Ленинчи чагыгларны удуртулга болдургаш, бистиң партиявыс чедип алган чүүлдерге оожургавас, улам-на бурунгаарлаарын айтып турар. Анаа дүүштүр конференцияның шиитпирлеринде кол кичээнгейни четпестерже, чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларже угландырган.

Үлетпүрнү хөгжүлдениң интенсивтиг оруунче шилчидери оожум боттанып турар. Фонд эгидишкинни куду болуп артпышаан, бүдүрүлгелерниң күчүлери кошкак ажыглаттынып турар. Ында механизацияның деннели куду, хол-биле кылыр ажыл хөй. Чоннуң хереглеп бараннарын бүдүрүп үндүрериң көвүдедириниң бар аргаларын четпес ажыглап турар.

Капитал тудугну удуртуруп үндезиин-биле эжиждеринче, ооң ажыктын бедиринче күжениишкиниерни мөөнүзээри партия организацияларының чугула сорулгазы болур. Тудуг бүдүрүлгезин индустриализастап, чаа техниканы болгаш мурнакчы технологияны шингээдип, механизмнерни долу ажыглап, анаа үндезилээш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер.

Эртем-техниктиг депшилгениң чедиишкиниерин, бүдүрүлгениң интенсивтиг аргаларын, бот-орулга-чарылгалыг, коллективтиг керээни калбаа-биле шингээдип тургаш, чер болгаш мал ажылының культуразын бедидериниң комплекстиг хемчеглерин боттандырар. Көдээ ажыл-агый продукциязының чылда ортумак бүдүрүлгезин 1986—1990 чылдарда он бирги беш чылдың деннелиинден 19 хуу көвүдедири көрдүнген. Эртемге үндезилеттинген зона системаларын бүгү совхозтарга шингээдип алырынче, көдээ ажыл-агый культураларын өстүрериниң индустриалдыг болгаш интенсивтиг технологияларын шингээдиринче, суггаттыг черлериң ажыглалын эжиждеринче, мал чемнери бүдүрүн көвүдедиринче, малдың баш санын өстүрүнче, ылангыя хөй ажылын хөгжүдеринче, оларның продуктулуун бедидиринче, уксаазын эжиждеринче партия организацияларының ажыл-чорудулгазын угландырган.

Идеология ажылының деннелин, шынарын база үре-түнелдиин бедидер немелде хемчеглерин алырын, кижи факторун идепкейжидерин, ажылчы чоннуң, аныяктарның күш-ажылчы болгаш хөй-ниитичи үлээлгезин харысалгалыг база ак сеткилдиг көөр чорукка кижизидерин чедип алырын партия организацияларынга дааскан. Социал экономиктиг хөгжүлдени дүргедиринин, бүдүрүлгени интенсификастаарынын, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидиринин, продукциянын шынарын эжиждеринин, камналга чурумун күштелдиринин, сагылга-чурумну болгаш организастыг чорукту быжыглаарының сорулгаларынга дүгжүп турар кылдыр кижизидилге ажылының үтказын, хевирлерин, арга-методтарын сайзыраңгайжыдары чугула болуп турар.

Партия, күрүне, ажыл-агый болгаш хөй-ниити организацияларын политика талазы-биле бышкан, партияның политиказын ханы угаап билир, сөстүң болгаш ажыл-херектиң чангыс аай болурун хандырып шыдаар удуртукчулар-биле быжыглаарынче доктаамал сагыш салырын, оларның ажылынга ленинчи стиль, методтарны, харысалганы, бедик ажыл-керекчи, партийжи принципиалдыг болгаш бот-шүгүмчүлекчи чорукту быжыглап тургузарын конференцияның доктаалында айыткан.

Политиктиг, ажыл-агыйжы сорулгаларны шиитпирлээринге, ажылчы чоннарны кижизидеринге партия эге организацияларының организажчы ролүн доктаамал бедидер. Оларның администрацияның ажыл-чорудулгазын болгаш аппараттың ажылын контрольдаар эргелерин ажыктыг ажыглаарын чедип алыр. Партия хүрээленинин шынар талазы-биле өзүлдезин база арыг болурун хандырар, анаа ажылчын өзекти быжыглаар, партия кежигүнүнүң адын бүгү талалыг бедик көдүрер, ниитининң херээнге ак сеткилдиг хамаарылгалыг болуру, партияның шиитпирлерин, уставчы хүлээлгелерин күүседири дээш коммунист бүрүзүнден негелдени куштелдирер. Партия хуралдарының ролүн бедидер, партия ажылының чугула айтырыгларын ханы болгаш бүгү талалыг чугаалажып көөрүн, хүлээп алган шиитпирлерниң күүселдезин хандырар.

Партияның область конференциязы республиканың улус ажыл-агыйының адыр бүрүзүнүң, партия организацияларының он ийиги беш чылда чүнү кылырының тодаргай программазын ажылдап кылган, ынчангаш конференцияның шиитпирлерин коллектив база кижи бүрүзүнге чедир тайылбырлап, 1986 чылдың, ниити он ийиги беш чылдың планын чүнүң күсели-биле күүседирин тодарадыр.

Тыванның коммунистери, бүгү ажылчы чоннары республиканың экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезин дүргедедир, СЭКП-ниң XXVII съездизин чедиишкиннерлиг уткуур дээш моон соңгаар улам шалыпчы ажылдаар, Төрээн чуртунуң экономиктиг база камгаланыр күчүзүн быжыглаарынга төлептиг салыышкынын киирериңге бүзүрелдиглер.

ЧУРУКТА: Мөңгүн-Тайганың Мугур-Аксында септалге-тудуг участогунда шеверлекчилер бригадазының бригадири Нина Иргитовна Делгер-оол.

Аныяк коммунистиг удурткан бригадазы он бирги беш чылда чедиишкинниг ажылдаан. Суурда чуртталга бажыңнарын септээринге, чаа бажыңнарны ажыглалга киирериңге олар күш-ажылчы үлүүн киирип келген. Шеверлекчилер бо хүннерде СЭКП-ниң XXVII съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышты улам калбартып, тудуг ажылдарының шынарын бедиделиринче сагыш салып турарлар. Ол бригадада Чүлдүм Дүү-Дарый, Валентина Хертек, Саая Хорбин январь айның чарыжының мурнуу одуруунда.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

БЕЛЭЭВИС БОЛУР

Кызылда садыг-кооперация училищезин эрткен чылын дооскаш, эжим Чечек Ондар-биле төрээн хоорайывыс Чадаанага келдивис. Райпо баштаар черинге келиривиске, баштайгы дээреде бисти төп аъш-чем магазинининге өөреникчи кылдыр садыгжыладып каан. Тускай эртемниг-даа болзувусса, өөреникчилеп эгелевидивис. Күш-ажылга дадыгып, школа дооскан соонда, бүдүрүлгеге ийи чыл ажылдаанывыс — садыгжының белен эвес ажылынга ижигип, тура-соруктуг ажылдаарынга идиглиг болган. Ынчалзажок дуржулгалыг садыгжылар К. Куулар, У. Сат, В. Монгуш оларның арга-сүмези-биле хөй-ле чүүлдерге өөренип алдывыс. Бистиң тускайлаң ажылдап болурувусту үш ай эрткенде, кады ажылдап турган эштеривис бадыткап, райпо баштаар черинге дыңналып чугаалаанар.

№ 20 магазинни хүлээп алдыыс. Баштайгы айывыста чедиишкинниг болбадывыс, сентябрьның планныг онаалдазы күүсеттинмейн барган. Дараазында айның эгезинде хыналда база келген. Чаа ажылдап эгелээн улуска дүүренчиг турганы чугаажок. Сан-түк будап, частырыг болган болза, канчаарыл? Хыналданың түңнели эки болган. Шак оон эгелээш, боттарывыска бүзүреп, улам хей-аъттыг ажылдап эгеледивис. Водунга бүзүрел деп чүвениң алыс утказын аңаа билдивис, харысалга бедээн. Чоннуң хереглелин хандырып ажылдаары амыр эвес дээрзин билир бис, ынчангаш садыг алыкчылар-биле доктаамал быжыг харылзаалыг ажылдаарын дугуржуп алдывыс. Ынчаар ажылдап-даа турар бис. Планныг онаалдаларывыс база багай эвес күүсеттинип турар апарган.

Ажылдап эгелээш-ле мактанып турар дээн бодал тургустунмас боор деп бодайдыр бис. Магазинде саналдар болгаш хомудалдар дептериде садыг алыкчыларның өөрүн четтиргенин илереткен сестери, бижилгелер база бар. Багай эвес диртип, чонугага төлептиг бараан болуп ажылдаары дег чүве чок.

Комсомолчулар-бис. Чурттуң коммунистериниң удавас болур улуг шуулганынга бистиң комсомолчу белээвис кылдыр, бо чылдың баштайгы ийи айларының планын съезд бүдүүшүнде күүседирин хүлээндивис.

Ш. САТ,
садыгжы.

Чөөн-Хемчик район.

ЧАРЫШТЫГ БРИГАДАЛАР

«Кызыл тудуг» эргелелинде коммунистиг күш-ажылдың бригадазы ат дээш туржуп турар Ч. Ч. Донгак биле Н. А. Панининиң араазында чарыштыг бригадалары хоорайның мурнуу микрорайонунда 160 аал чурттаар бажыңның тудуунда ажылдап турарлар. А. Панининиң бригадазында хоорай Советиниң депутады каднакчы С. Монгуш база ол тудуг организациязында он беш чыл ажылдап турар дашчы А. Покоянов болгаш еске-даа мурнакчылар хөй.

Бо бригада 1985 чылдың дөртку кварталының түңнеди-биле эргелелдиң бригадаларының араазында чарышка үшкү черни эөлээн.

Бо ийи бригаданың ажылдап турары 160 аал чурттаар бажыңның баштайгы дөрт подъездилерни доозуп турар.

Чарыштыг ийи бригада СЭКП-ниң XXVII съездизинге уткуштур ук бажыңның база ийи подъездизин немей кылып доозарын хүлээнгеш, кызымаккай ажылдап турар.

Бистиң корр.

СОРУК КИРГЕН

Чөөн-Хемчик райпозунуң белеткел конторазының ажыл-ишчилери он бирги беш чылдың планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүселеткен, республикада белеткел контораларының араазында чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар.

Дүк садын алырының планныг онаалдазын 97,9 хуу, түлейди дүктү 117 хуу, бода мал кежин 134,8 хуу, шээр малдың—100 хуу, эттэ 106,9 хуу, саржагны 149,2 хуу күүселеткен.

Планныг онаалданы күүседиринге белеткелчилер Маңзырыкчы Монгуш, Полина Ооржак, склад эргелекчизи Долзат Сат, складта хоочун ажылчын Кара-Хуна Долаан болгаш өскелер-даа телептиг, үлүг-хуузун кириштиргеннер.

«СЭКП-ниң XXVII съездизинге — күш-ажылчы шалыпчы 27 декада» девизтиг социалистиг чарышка идепкейлиг киржип, райпонуң белеткел конторазының ажылчыннары ийи айның планныг онаалдазын партияның съездизиниң ажыттынар хүнүнде күүседир сорулганы салган ажылдап турар.

В. МОНГУШ.

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РОССИЙ ФЕДЕРАЦИЯЗЫ: магадылаан паспорттар-биле

Белгород областа Лебединскийниң даг-арыглаг комбинадында магадылалдыг септелге системазын киирген дерит-херекселдериң бедик ынанныштыын болгаш үр үе-дө үредбезин хандырып турар. Ында тургускан инженыштыг чорук лабораториязы ол ажылдың төвү болу берген. Янзы-бүрү механизмнерин катап тургузуп турар бүгү кезектериниң күжелиишкиннерин таарыштыр тургузары, чагыкчы коллективтер болгаш септелге албан черлериниң араазында туруп келир маргылдаларны чок кылыры оон кол сорулгазы болуп турар.

Техниканы ажаарының болгаш септээриниң чаа депшилгелиг хевири оон ажыл чокка турарын бүдүн чартык катап эвээжедир арганы берген.

УКРАИНА: сонуургак астроном

Харьковтуң бүдүрүлге черлериниң бирээзиниң мастери А. Мартопляс Галлейниң кометазын хайгаарап көөрүнге белеткенип алган. Көрүнчүүнүң диаметри 272 миллиметр телескопту ол чогаадып алган, кылып алган.

Ол болза шевер кижиниң кылганы ийиги телесковудур. Ону балконга сыңа бээр кылдыр бичинжек кылырын ол оралдашкан. Ону кылыры-биле үндүрген 12 айларның барык чартынын көрүнчүктү хөюглаарынга үндүрген. Ону микрониүң чүсчүк кезекчигештеринге чедир ылавылалдыг кылыр ужурлуг турган. Сонуургактарга чаңчыл болу берген Айны, Сатурнуну, Юпитерни хайгаараарындан аңгыда сонуургак астроном ам Черден элээн каш миллион чырык чылдарында ырак турар космоста объектилерни хайгаарап болур апарган.

А. Мартопляс Бүгү-эвилелдиң астрономия-геодезия ниитилелиниң Харьков салбырының кежигүнү. Сонуургак астрономнарның ажылы эртемге ажыктыг. Олар Хүннүң сөөлгү түттуруушкунун шинчилээр экспедициягa киришкен, университет обсерваториязының эртем ажылдакчылары-биле кады Айның фотометриязын чорукканнар.

КАЗАХСТАН: дыштаныр чер бажың-биле кожа

Алма-Атаның чурттакчылары хоорайдан дашкаар үнмейн суг чанында дыштанып турарлар. Алма-Атаның улуг каналын чаагайжыдып тургускаанының соонда оларга ындыг арга тургустунган. Чурттакчылыг кварталдарны тааарты эртеп ол каналдың чеди километр участогунда дыштанылганың делгем зоназын тургускан.

Ол участоктар боттары тускайлаң онза болурунуң дугайын «Алма-атагипрогор» деп төлевилел институдунуң архитекторлары сагыш салганнар, олар тускай төлевилелдерни ажылдап кылганнар. Чижээлээрге, «Гульдер» дээр дыштанылга зонаы аныяктарга сонуургактыг. Ында спорт болгаш оюнзар чорудар хөй санныг шөлдер бар. Пархач хөл-биле каналдың карышкан черинде хөөлбекче балыктарны салып киирер, ынчангаш ол балыкчыларга күзенчиг болу бээр. Баумскийниң дыштанылга зонаы дыштанырынче бүгү өг-бүлелерни чалап турар.

Чаагайжыттынган «кадыкшыл хоорайжыгаштарын» хөлегелиг бульварлар тудуштурар. Каналды дургаар пляжтар хары угда үүс-үүс муң хоорай чурттакчыларын хүлээп ап болур.

ДОШТАЛДЫРЫЫШКЫННЫ МАССАЛЫГ ЧОРУДАР

Республиканың хову ажылдыглары көдээ ажыл-агый продуктуларын будүрерин улгаттырар сорулга-биле суггаттыг черлерин долу ажыглаары чугула. Чүге дизе Тываның тарылга шөлдериниң хөй кезии атмосфера чаашкыны чылда ортумаа-биле 200—220 милиметрден ашпас хемчээлдиг дүжер курраг хову зонаазында чыдар.

Республикада 54 муң гектар суггаттыг черлер бар. Оларның 42 муң хире гектары—тараа шөлдери. Суггарылганы шын чорудуп турар черлер чыл санында бедик дүжүттүг ап турар. Маңаа тарылга мурнуунуң суггарылгазы чугула рольдуг болуп турар.

Республиканың совхозтары эрткен күзүн 6,5 муң гектар черлерни суггарар турган, а херек кырында суггарып алганы 4260 гектар, азы план чүгле 66 хуу күүсеттинген. Ынчангаш кышкы дошталдырыышкынны массалыг чорудары негеттинип турар.

Кышкы үеде шөлдерни дошталдырары ажыктыг арга болуп турар. Суггаттың ол аргазын Улуг-Хем, Танды, Чөөн-Хемчик, Бии-Хем болгаш Барыын-Хемчик районнарының совхозтары чылдың-на эки ажыглап турарлар. Дошоожум эрнир болганда ол арга өл-шыктың хөрээнге үр чыгып артарын болдурар. Республикага бо кыжын ниитизи-биле 3000 гектар шөлдерни дошталдырары планнаттыган. Дошталдырар арганы чүүн-даа мурнунда хөрээнүүң тургузуу чиик шөлдерге ажыглаар херек. Ындыг болганда Бай-Тайга, Тес-Хем, Өвүр болгаш Каа-Хем районнарның шөлдериниң болгаш одар-белчиирлериниң дошталдырар арганы пептередири чугула. Дошталдырыышкын аргазын бо хүннерде Танды, Барыын-Хемчик, Улуг-Хем, Бии-Хем районнарның совхозтары организастыг чорудуп турар. Дошталдырыышкынны колдуунда хемнерни довурак, плита болгаш шиттер-биле моондактап турган кылыр. Сут моондаан сигеп шөлдерин, одар-белчиирлерин болгаш хөй чылдыг сигеннер шөлдерин тааарты эрткен хемнер, суглардa кылып турар. «Коммунизмниң херели», «Чыраа-Бажы», «Ээрбек», «Октябрь 30 чылы», «Шекпээр», «Дөң-Терезин» совхозтар дошталдырыышкын аргазын чылдың-на эки ажыглап турарлар. Ынчангаш олар чайгаар үнүп сигеп дүжүдүп, дошталдырыышкын аргазын чөрүпайн турар ажыл-агыйларга деңнээрге, гектардан-даа 6—8 центнерни хөйнү ап турарлар. Чайгаар үнген сигеннерниң бедик дүжүдүн «Коммунизмниң херели» совхозтуң Н. Кулаковка удуртқан сутгатчылар эвенозу, «Чыраа-Бажы» совхозтан М. Куулар-ның болгаш өске-даа эвеноларлар каш чыл улаштыр ап келген.

Республиканың совхозтарында дошталдырыышкын чорудар талазы-биле планныг онаалдаларын күүседири, он ийиги беш чылдың баштайгы чылында чер ажылының продуктулуун бедидериниң планнарын күүседирии магадылаар.

М. ХАЗБУЛАТОВ,
республиканың дуржулга-мелиоративтиг станциязының эртем ажылдакчызы.

СЭКП-киң XXVII СЪЕЗДИЗИНГЕ УТКУШТУР

Съезд мурнунуң документилерин чугаалалажып тур бис

ХОЛ ДЫҢЗЫГ АЖЫЛДААР

Барыын-Хемчикте «Барлык» совхозтуң ажыл-ишчилери он бирги беш чылды чедиишкинниг доскаш, он ийиги беш чылдың бирги чылынче хол дыңзыг ажылдап кирген. Он бирги беш чыл барлыкчыларга уттундурбас боон артар. Чүге дээрге, эрткен беш чылда Барлык суурга чаагайжыды туттунган ийи чаа кудумчу, совхоз конторазы, Культура бажыңы, аъш-чем барааннарының садыы, салбыр бүрүзүнде чаа чунар-бажыңнар, Бижиктиг-Хая, Аксы-Барлык болгаш төп салбырларда автогараждар, машина-трактор мастерскаялары, ясли-садтар, эмнелге пунктулары болгаш малчын коданнарда, фермаларда чаа-чаа кажаалар немешкен.

Совхозтуң ажыл-ишчилериниң ажылдап, чурттаарынга таварымчалыг байдалдарны тургускаары планныг онаалдаларын чедиишкинниг боттандырарынче бүгү күштү мөөнзөриинге идиг болган. Эрткен он бирги беш чылда мал ажылының продуктуларын бүдүрер болгаш ону күрүнеге садар талазы-биле планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин совхоз чедиишкинниг күүсеткен.

Он бирги беш чылдың планныг онаалдаларының күүселдезиниң база он ийиги беш чылда совхозтуң ажыл-ишчилериниң мурнунда туруп турар сорулгаларның дугайында чоокта чаа болган хуралга барлыкчылар чугаалашкан. Он ийиги беш чылдың бирги чылында 580 тонна сүттү, 540 тонна эттти, 24 тонна дүктү күрүнеге дужаар, малдың чаш төлүн онча-менди камгалап алыр болгаш чаңгыс-даа баш хоратпас деп социалистиг хүлээлгени барлыкчылар алган. Ниитининиң малын кыштан хүр-менди ажырарынга, четчир санныг мал чемнерин фермаларда болгаш малчын коданнарда сөөртүп чедирген. Совхозта тургустунган бот-орулга-чарылгалыг бригадалар, звенолар планныг онаалдаларны чедиишкинниг боттандырарынга төлептиг үлүүн киниртирип келген.

Ыраккы коданнарже болгаш фермаларже мал чемининиң сөөртүлгезинде чолаачылар К. Сарыглар, Б. Хомушку, К. Куулар, Ш. Мөөктээр, трактористер К. Монгуш, М. Хертек, Н. Хомушку болгаш өскелер-даа кызымак ажылдап турар.

1986—1990 чылдарда болгаш 2000 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг база социал хөгжүлдезиниң Кол угланыышкыннарының төлевилелин совхоз бүдүрүлгезиниң участок бүрүзүнде өөренип, танышып турар. Механизаторлар, тараажылар, ногаажылар, хойжулар, кадарчылар, саанчылар-даа төлевилелде салдынган сорулгаларыны амыдыралга боттандырар дээш бүгү күштү мөөнзөөн, холу дыңзыг ажылдап турар.

Партияның ээлчеглиг XXVII съездизин төлептиг уткуур, ниитининиң малын кыштан хүр-менди ажырар, малдың чаш төлүн менди камгалап, доруктуруп өстүрер, часкы хову ажылдарынга ыяк белеткелдиг ужуражыр дээш социалистиг чарыш бо хүнерде ажылдың участок бүрүзүнде калбарган.

В. ШУРУК.

«Шуптузунга ажык бажың» деп Политиктиг чырыдыышкын бажыңын Рязань-да ынчаар адап турар. Чурт СЭКП-ниң XXVII съездизин уткуурунга белеткенип, кажан күш-ажылчы коллективтерде съезд мурнунуң документилерин калбаа-биле чугаалажып көрүп турда, бо хүнерде мында улус хөй.

«Ажыл хөй. Бистиң Бажыңывыс бүдүрүлге черлериниң, албан чергелериниң, ажыл-агыйларының партия организацияларыы-биле сыры харылзаалыг, бүгү агитас-пропаганда ажылының областа организас-методиктиг төвү болур» — деп, Политиктиг чырыдыышкын бажыңының директору Ольга Николаевна Первушина чугаалап турар. Хүн бүрүзүнде бүгү улустуң чугаалажып көөрү-биле үндүртеин СЭКП ТК-ниң төлевилелдериниң талазы-биле консультацияларны чорудуп, бистиң активчилеривиске кичээлдерге белеткеринге дузалап турар бис. Улусту партияның иштики болгаш даштыкы политиказының янзы-бүрү айтырыглары, ниитизи-биле чурттуң база Рязань областың социал хөгжүлдезиниң айтырыглары сонуургадып турар. Бистиң пропагандавыстың дээштиин бедидеринге, угаан-бодалды, эгелекчи дилээшкиннерни идепкейжидеринге дузалаар ажылдың ыдыг хевирлерини дилеп турар бис.

ЧУРУКТА: пропагандаңың техниктиг чепсек-херекселдерин өөренир болгаш ажыглаар талазы-биле кичээлди Политиктиг чырыдыышкын бажыңының методизи Е. Солдатовтуң чорудуп турары (ортузунда).

Ю. ДЬЯКОНОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

УРАЛ КЫЗЫ

В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың арыглал фабриказының хөй кижилиг ажыл-ишчилери ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Кол угланыышкынарының телевилелин бедик кедүрүүшкүн-биле танышып, ону күүседиринге бүрүн белени бүзүредип турар.

Төөгүлүг улуг ужур-дузалыг ол документ-биле танышкан хуралга фабриканың № 5 ээлчээниң мурнакчы ажылчыннарының бирээзи, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Елена Ивановна Смирнова мынча дээн:

— Телевилелде кирген одуруг, домак бүрүзү совет кижилерниң чаагай чоруун улам экижидериче угланган болуп турар. Үлетпүр продукциязын бүдүрери 2000 чылга чедир 2 катап көвүдедирип көрдүнген-дир. Бистиң бригадавыс 1985 чылдың болгаш беш чыл планын хуусаа бетинде күүсеткен бис. Ол ышкаш эртем-техниктиг деп-шилгени улам дүргедедирин ында онзалап чугаалап турар-дыр. Бо талазы-биле бисте амга чедир кылдынмайн турар чүүлдер бар. Эрги дериг-херекселдериң чамдыызы ам-даа солуттунмайн турар. 1986 чылда болгаш ооң дараазында-даа чылдарда ооңдаа артык күжениишкинниг ажылдаар бис.

Депутаттың самалын өске эштер деткип, партияның салган сорулгаларын күүседиринге беленин илергейлээнер.

Е. И. Смирнованың ажылынжи-биле танышып көрзөлиер. Ол Уралда Асбест хоорайга техникум доскаш, Ак-Довуракта беш чыл ажылдап турар. Кызымак болгаш харысалгалыг комсомолчуну эш-өөрү хүндүлээр. Ол техниканы ыяк билир. Ынчангаш ээлчегиниң дерит-херексел таарыштырыкчыларының бирээзи болуп ажылдап турар.

— Ээлчегиниң ажылы ында хамык-ла дериг-херекселдериниң ажылындан хамаарыжыр чүве болганда, бистеринің, таарыштырыкчыларның ажылы канчаар-даа аажок харысалгалыг. Ажылга келгеш, мурнуку ээлчегиниң таарыштырыкчыларындан техника канчаар ажылдаанын, кайыже кол кичээнгейни угландырарын айтырып алыр бис — деп, Елена Ивановна тайылбырлаар. Шынап-ла, өөрүнүң сүмезин ёзугаар таарыштырыкчылар ажылдап кириптер. Улуг таарыштырыкчы Галина Павловна Лопаткинаның дузазы-биле Алла Миронова, Шолбан Күжүгет, Елена Смирнова олар деминг ажылдап турарлар. Деминге — күштүг дээрбис ышкаш, олар сүмележип, бот-бодундан айтыржып тургаш, ажылдаар техниканы ыяк белеткеп алыр. Ооң уламындан ээлчег ажылдап турда, дериглелер тура дүшпес. Ол дээрге, ажылга чедиишкинниң кол үндезини. Бир төө дерилге машинистери харыылары техниканы эки билир болза, олар белеңде үрелбес, кандыг-бир чылдагаан-биле үрели-даа берве, ону кылып септеп алыры белен болур ужурлуг. Техниканы кижилер башкарып турар, ону септээрлер база-ла олар.

— Бистиң ээлчээвис интернационалчы, найыралдыг, демниг ажылдап турар бис — деп, Елена Смирнова коллективинге чоргаарланып чугаалаар. Ээлчегиниң ажылчыннарының хөй нуруузу херээженнер. Хөй-ниитининиң ажылынга эң ылаңгыя дружинниктээринге олар идепкейлиг киржип келген. Арагалаашкын-биле демиселди улам күштелтирер дугайында документилер үнген соонда, Ак-Довуракта элээн дээштиг хемчеглерни ап эгелээнинге Елена Ивановна аажок өөрүп турар. Ол черле чөп. Улустуң хостуг үезин шын организастарының чугулазының дугайында ооң бодалын айтырарывыска:

— Ажылчыннарның дыштанылгазынче кичээнгей арай кошкак. Арыг агаарлыг черлерже чайгы, күскү үеде үнгүлээрин профзвилел комитеди кошкак организастап турар-дыр. Бистиң кызыын ажыглап болурувус 76-гы чеңнерин, моюндуруун шын эвес-даа олуруптар. Ынчалза-даа даараныкчының чажыды билип, чүвеинің хыын тыва берген угбаларындан арга-сүмени ап, чоорту мергежий берген болгаш бодуның херээниң ёзулуг мастери болу берген.

— Анастасия Делгеровна — бистиң аныяктарывыстың дагдыныкчызы. Кылыр дээн чүвезин эчизинге чедирер, чаңгыс сөстүг, бодундан болгаш эш-өөрүнден шыңгыы негелделиг, билдилиг, сагыш човаңгыр, арга-сүмечи кижи. Бистиң бүдүрүлге эргелелиндe шынар талазы-биле комиссияның кежигүнү хүлээлгени ак сеткилдиг күүседип, чонга шынарлыг, эки кылдыыган хеп аймаан бараалгадыр дээш шудургу ажылдап турар бистиң хоочуннарывыстың бирээзи. Ажыл дээнде кончуг-ла кызымак кижи — деп, бригадир Ирина Чүле үнелээр болду.

Каражикпайлар ийи оолду, бир кысты азырап, кижизидип өстүрген. Улуг оглу Эдуард Кызылдың автоорук техникумуун дооскан, техник-тудугжу мергежилдиг. Ам Кызылда «Тудуг кезектери» комбинатта техник-мастер. Ортун оглу Андрей — Хамааты ужар түүлдүң Иркутскиде техниктиг училищезин дооскан, Кызыл аэропортунда авиатехник, хеймер кызы Римма — Воронежтиң кедээ ажыл-агый институдунуң архитектура факультедин дооскаш, инженер-архитектор тускай эртемни чедип алган. Ам В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың төлевилел бюрозунда архитектор.

...Анастасия Делгеровна демги келген чагыкчызының чагыын хүлээп алгаш, ынчаның хүнүнде келгеш, кедип, хемчээп кеер силер дээш, үдеп кагды.

Чоннуң амыдырал хандырылгазының талазы-биле ачы-хавыяазы база он бирги беш чылдың планныг онаалдаларын күүседир дээш социалистиг чарышка чедип алган чедиишкиннери дээш чаактың бедик шаңналы «Хүндүлелдиң Демдээ» орден-биле Анастасия Делгеровна Каражикпай шаңнаткан. Ол Тыва АССР-ниң чоннуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызы деп хүндүлүг аттың эдилекчизи. Бистиң чуртувуста кижи бүрүзү ажыл шаанче хавыяалыг деп чүвеинің тодаргай херечизи ол-дур.

М. ОЮН.

ЧУРУКТА: А. Д. Каражикпай ажыл үезинде.

ЧЕМИ БЕЛЕН

«Сүт-Хөл» совхозта Акоол Бадыевич Ондар аът тергелеп, чүүк сөөртүп ажылдап турар. Ол чылдың-на ажылдаар аъдыңга кыштап чиир сигенин боду белеткеп алыр. Ынчангаш ооң ажылчын аъды кыжын безин арбас, семис кыштаар. Бо чылын 9 тонна эки шынарлыг сигенин база белеткеп, бажыңының чанында сараттап алган. Ооң аъдының кышка чеми белен.

О. БОРАШ.

ХАВЫЯАЛЫГ БЫЖЫКЧЫ

Кызыл-Мажалык суурнуң кудумчузунга базып орумда, шилиндек дурт-сынныг шимчегир, адак-бышкаа чиик кижи бажым уткуй келди. «Бо-дур, демейин көрбес бе. Чыткан тева аксыынче каңмыыл кирип» деп чүве бо эвес ыйнаан — деп бодаан сеткил-биле:

— Экии, Делгеровна! — деп мендиледим.

— Па, мени канчап таныыр силер?— деп менден удур айтыра-дыр.

— Республиканың Хүндүлел самбыразында чуруучар-биле демейлээш танып кааптым-на — дидим.

Ол тура:

— Шын-на таная-дыр силер. Кандыг херектиг мени сураглап чоруурунар ол? Далаш чор мен. Ажылдаар черимге баргаш, чугаалажып көргей-ле бис. 9 шакта чагыкчы-биле болчажып каан кижи мен — дээш базыпты.

Мастерниң канчаар ажылдап турарын хайгаарап олур мен. Пестү алгап, ол-бо шыа тудуп, даңгаазыннай келип турда, бийир тутканы чуруктуу азы илби-шиидилиг кижида сагышка кирер. Удаткан чок демги пес хевир кирип, быштынып келди.

Каш кошкулуя сурүп алгаш, көктүг-шыктыг Хөндергейниң эки оттуг черлериниче хонаш солуп, кешкүн амыдыралдыг чурттап чораан Намзал биле Делгер Саттарның өг-бүлезинге 1933 чылдың ийи айның 26-ның хүнүнде дүн уруу төрүттүнгем.

Дойну эрттиреринге хөй-ле улус чыылган. Ол шагның кырганнары арага-дары ижер деп чүве билир эвес. Саттар амданныг аъш-чеми-биле, чигир-бооразы-биле чонун чула хүндүлээш салган. Бичии уругга Стак деп ат база тывылган. Чаңчыл ёзугаар кажык адып, хөл-шыдыраалап, дагдан чүнгулап эки-ле демделээн.

Саттарның бичии уруу чылдан чылче өзүп, эрес-шоваа болу берген. Школага өөренир үезин база келгеи: идик-хевин иези чайын-на даараарын даарап, саларын садып, белеткеп алган. Дерлер ашак уруун аъдыңга ушкаргаш, Чөөн-Хемчиктиң Бажың-Алаак школазынга эккелгеи.

— Өөренин эгелээнимниң баштайгы хүнүнде-ле башкым мени Болат дээр уруг-биле чаңгыс партага олуртуп каан. Партага канчаар олурарын, демир-үжүктү канчаар тударын, башкының тайылбырын кичээнгейлиг дыңнап, ону шиңгээдип алырын, сагылга-чурумнуг болуруун бир дугаар кичээливисте-ле аажок тайылбырлаан турар чүве. Арыг-шевер, сагылга-чурум дээнде башкывыстың негелдези улуг кижи. Бир катап мындыг таварылга болган. Алфавиттиң эге үжүктериниден тургустуган үш үжүктүг сес чогаадып алгаш келиңер деп, башкывыс оналга берген. Сес чогаадып чадап каапкаш, школаже белеткел чок чоруптум. Башкывыс кирип келирге, куду көргеш, ыыт чок олурупкан мындыг мен. Ийи-үш-даа өөреникчиниң чүнү бижип алганын башкым хынап көргеш, мээң чанымга кылаштап келгеш:

— Чүге куду көрүпкеи олуруп турарың ол, Стак? Аарый бердиң бе? Бажыңга онаалган күүседип алдың бе, көргүзем — дээш, кыдыраажымны ап алды. Ону көргеш, башкым ыыт чок тургаш: «Кичээл соонда артып каар сен. Ынчан чугаалажыр бис» — дээш, самбыраже угдай базыпты.

— А, Б, В деп үжүктерни адаарын, бижирин өөренип эрткен-не болгай бис, Стак. Ынчангаш бо үжүктерден тургустунган АВА деп сөстү бижип эккээр кылдыр онаалга берген турдум. Ам билип алдың бе? Моон соңгаар кичээлге өскээр чардыкпа, кичээнгейлиг бол. Эртемге кызыын өөренир херек. Ол сээң келир үең-дир дээн башкымның чагыын кажан-даа утпайн чоруур мен — деп, ол чугаалап орар.

Ажылдап эгелээнининг баштайгы чылдарында бергелер дыка хөй турган: үндүрүккинрик кылдыр даараттынар, артык, шавышкак-даа апаар, машиназын үреп-даа алыр, чөчеңнерин, моюндуруун шын эвес-даа олуруптар. Ынчалза-даа даараныкчының чажыды билип, чүвеинің хыын тыва берген угбаларындан арга-сүмени ап, чоорту мергежий берген болгаш бодуның херээниң ёзулуг мастери болу берген.

— Анастасия Делгеровна — бистиң аныяктарывыстың дагдыныкчызы. Кылыр дээн чүвезин эчизинге чедирер, чаңгыс сөстүг, бодундан болгаш эш-өөрүнден шыңгыы негелделиг, билдилиг, сагыш човаңгыр, арга-сүмечи кижи. Бистиң бүдүрүлге эргелелиндe шынар талазы-биле комиссияның кежигүнү хүлээлгени ак сеткилдиг күүседип, чонга шынарлыг, эки кылдыыган хеп аймаан бараалгадыр дээш шудургу ажылдап турар бистиң хоочуннарывыстың бирээзи. Ажыл дээнде кончуг-ла кызымак кижи — деп, бригадир Ирина Чүле үнелээр болду.

Каражикпайлар ийи оолду, бир кысты азырап, кижизидип өстүрген. Улуг оглу Эдуард Кызылдың автоорук техникумуун дооскан, техник-тудугжу мергежилдиг. Ам Кызылда «Тудуг кезектери» комбинатта техник-мастер. Ортун оглу Андрей — Хамааты ужар түүлдүң Иркутскиде техниктиг училищезин дооскан, Кызыл аэропортунда авиатехник, хеймер кызы Римма — Воронежтиң кедээ ажыл-агый институдунуң архитектура факультедин дооскаш, инженер-архитектор тускай эртемни чедип алган. Ам В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың төлевилел бюрозунда архитектор.

...Анастасия Делгеровна демги келген чагыкчызының чагыын хүлээп алгаш, ынчаның хүнүнде келгеш, кедип, хемчээп кеер силер дээш, үдеп кагды.

Чоннуң амыдырал хандырылгазының талазы-биле ачы-хавыяазы база он бирги беш чылдың планныг онаалдаларын күүседир дээш социалистиг чарышка чедип алган чедиишкиннери дээш чаактың бедик шаңналы «Хүндүлелдиң Демдээ» орден-биле Анастасия Делгеровна Каражикпай шаңнаткан. Ол Тыва АССР-ниң чоннуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызы деп хүндүлүг аттың эдилекчизи. Бистиң чуртувуста кижи бүрүзү ажыл шаанче хавыяалыг деп чүвеинің тодаргай херечизи ол-дур.

М. ОЮН.

ЧУРУКТА: А. Д. Каражикпай ажыл үезинде.

АВАНЫҢ ҮЛҮҮ

Хүн бүрүнүң хүндүткелдиг чеми — хлебтиң үнези чүге. даа деңиеттинмес. Ында кижиниң амыдыралы, ажылынжи ханы сиңниккен. Эртемденниң ажыдыышкыны, Октаргайже ужудуушкун, чогаалчының уран-чечен ному бистиң столувус кырында чаагай амданныг хлебтен дазылданган.

Доржу Сагдыевна Түлүш — Сүт-Хөлдүң Ишкинде хүн. дүлүг аваларыңың бирээзи. Ооң мергежилги — хлеб бажырыкчызы.

Суур пекарнязында алды кижи доктаамал ажылдап турар. Чонну амданныг, чаагай, эки шынарлыг хлеб-биле үзүктел чок хандырар дээш коллектив кежигүннери деминг ажылдап турар. Кижи бүрүзү продукцияның шынары дээш бедик харысалганы, негелдени мурнунда салган. Суурнуң чонунга четчир хлебти белеткээри ындыгла белен эвес. Хүнде-ле 300 кг хлеб бажырары оларның онаалдазы. Чамдыкта план ажа-даа бээр, чамдыкта четпейн-даа баар. Часкы, күскү хову ажылдарының үезинде аңаа негелде, хереглел көвүдээр. Ол ышкаш район төвүнден эккеп турар хлеб чедишпейн барган таварылгада, бо пекарня чоокку суурларыы хандырары-биле хлебти немей бажыра бээр. Ындыг үелерде пекарня ажылчыннары дыштанып хүн хамаан чок, ээлчег солуур кижилер чогундан улаштыр ажылдаан туруптар.

Доржу Сагдыевна алды чыл бурунгаар бо коллективке ажылдап келген. Мурнунда Алдыы-Ишкинге малчыннап чораан. Амыдыралының аайы-биле Ишкин суурга көжүп келген. Ол — беш кысты кижизиткен төлептиг ие. Кандыг-даа ажылга ак сеткилдиг, кызымак ажыл-ижи-биле кады ажылдап турар ешөөрүнүң хүндүткелии, макталын чаалап ап келген.

Хлеб бажырары белен эвес: ооң ажыктызы, дузу, от-көзү дээш бышкыже дээр харысалга улуг-ла. Бир эвес кайы-бир холуксаазы четпейн баар болза, хлебтиң шынары кудулаар, садып алыкчыларның чеме-халазынга таваржыр.

Пекарня ажылчыннарының боттарының ажылынга хамаарыштыр оларның чамдык хомудалдарын демдеглеп, танылап турар. Механизаторлар, тараажылар, ногаажылар, хойжулар, кадарчылар, саанчылар-даа төлевилелде салдынган сорулгаларыны амыдыралга боттандырар дээш бүгү күштү мөөнзөөн, холу дыңзыг ажылдап турар бис. Партияның ээлчеглиг XXVII съездизин төлептиг уткуур, ниитининиң малын кыштан хүр-менди ажырар, малдың чаш төлүн менди камгалап, доруктуруп өстүрер, часкы хову ажылдарынга ыяк белеткелдиг ужуражыр дээш социалистиг чарыш бо хүнерде ажылдың участок бүрүзүнде калбарган.

В. ШУРУК.

Планнар болгаш ажыл-херектер

КОЛ СОРУЛГА

Совет экономика шынар талазы-биле чаа үе-чаданы, бүгү талалыг интенсификастаашкынның оруунче шилчилгениң үе-чадазын эртип турар. Эртемниң болгаш техниканың чедиишкиннерин бүдүрүлгеге калбаа-биле шиңгээтпээн шаанда, ол шилчилге болдунмас. 1986—1990 чылдарда болгаш 2000 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Кол угланыышкынарының төлевилелинде эртем-техниктиг депшилгени дүргедедирин политиктиг болгаш ажыл-агыйжы кол сорулга деп адааны аңаа эвес-ле болгай.

Совет эртемденнер болгаш инженерлер — дыка хөй ховар дээн чогаалдарның авторлары. Ол чогаадылгаларның аразында атомнуг станцияларга чылыг хандырар дериглер-даа, дээди чергениң болбаазырадылга төптеридаа, каңнаар автоматтар-даа, черниң кырында каъдын ап каарынга хереглээр бедик бүдүрүкчүлүг техника болгаш еске-даа хөй-хөй чогаадылгалар бар. Ынчаарга эртемниң болгаш техниканың чедиишкиниери болдунуп болур дүргени-биле бүдүрүлгеже шиңгээттинмейн турар.

Ону канчаар дүргедедирил? Амыдыралдың бүгү таварылгаларынга ажыглаттының болур арга чок болгаш турбасдаа. Ынчаарга янзы-бүрү адырларда чогумчалыг шиитпирлерни дилеп, тып турар. Оларның чүгле кол-колун чугаалаайн.

Ол болза хамыктың мурнунда бистиң чуртувуста эгелээн ажыл-агый башкарар механизмниң ханы эде тургузуушкуну, ол эде тургузуушкун күш-ажылчы коллектив бүрүзүн, ажылдакчы бүрүзүн эң ажыктыг техниктиг, технологтуг болгаш организастыг чаартылгаларны боттандырарынга соңуургалдыг болдурар. Эде тургузуушкуның алыс сорулгазы — эртемтехниктиг депшилгени чедиишкинниг дүргедедип, эргижирээн болгаш ажыы бичe продукцияны бүдүрүп үндүрерии херек чок болдурупгар кижилерге артык эргени берип турар механизмни тургузары.

Өске талазында — планнаашкынны болгаш башкарылганы сайзыраңгайжыдары. Мында шиитпирлээр ужурлуг айтырыглар эвээш эвес. Оларның бирээзи — ССРЭ-ниң Күрүнеңиң план комитедин чурттуң төп эртем-экономика органы кылдыр тургузары. Курлавырларны ажыглап турарының ажыктыын, продукцияны чаартып турарының хемчээлин, эртем-техниктиг депшилгениң ачызында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң бедип турарын көргүзүп турар шынар көргүзүглери күрүне планнарынга кол черии ээлээр ужурлуг. 1986—1990 чылдарда болгаш 2000 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Кол угланыышкынарының телевилелинде эртем-техниктиг депшилгени чедиишкинниг дүргедедип, эргижирээн болгаш ажыы бичe продукцияны бүдүрүп үндүрерии херек чок болдурупгар кижилерге артык эргени берип турар механизмни тургузары.

Өске талазында — планнаашкынны болгаш башкарылганы сайзыраңгайжыдары. Мында шиитпирлээр ужурлуг айтырыглар эвээш эвес. Оларның бирээзи — ССРЭ-ниң Күрүнеңиң план комитедин чурттуң төп эртем-экономика органы кылдыр тургузары. Курлавырларны ажыглап турарының ажыктыын, продукцияны чаартып турарының хемчээлин, эртем-техниктиг депшилгениң ачызында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң бедип турарын көргүзүп турар шынар көргүзүглери күрүне планнарынга кол черии ээлээр ужурлуг. 1986—1990 чылдарда болгаш 2000 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Кол угланыышкынарының телевилелинде маңаа хамаарыштыр, чижээлээрге, курлавыр хумагалап турар болгаш артынчы чок технологияларны хөгжүдеринче, камиалга чурумуи күштелдиреринче улуг кичээнгей салдынган.

Корум-чурумнуң чаа байдалдарында министерстволариың ролю болгаш функциязы өскерли бээр. Бүдүрүлгелериин бүдүрүлге айтырыгларының талазы-биле ажылагыйжы бот-тускайлаң чоруун калбартыры министерстволарның кичээнгейни перспективтиг планнаашкынче, бүдүрүлгениң техниктиг деңиелин бедидеринге чаартылгаларны калбаа-биле ажыглаарынче мөөнзөөринге дузалаар.

Эртем-техниктиг депшилгении тодарадып турар адырларны саадал чокка дүрген хөгжүдер. Бирги ээлчегде — машина тудуушкунун, чоокку чылдарда ооң хөгжүлдезиниң темпизи аттыга бээр. Ылаңгыя эң депшилгелиг угланыышкынарга саналга техниказынга болгаш электроникага, прибор тудуушкунунга, станок тудуушкунунга болгаш электротехника үлетпүрүнге ол дүргедээшкин хамаржыр.

ССРЭ-ниң чүгле Приборлар, автоматчыдылга чепсек-херекселдери болгаш башкарылга системалары тудуушкунунуң шугумунга 1986—1990 чылдарда микропроцессор болгаш лазер техниказының, оптоэлектрониканың чаа хевирлерин 3—4 катап көйүү чогаадып кылыр. Беш чылдың дургузунда чуртка саналга техниказын ниитии бүдүрери 2—2,3 катап үлүүдээр.

Капитал салыышкынарының тургузуунга база өскерилгелер болур. Чаа объектилер эвээш туттунар, а акша-хөреңгилериң кол кезээ ажылдап турар бүдүрүлгелерге реконструкция кылырынче болгаш оларны техника талазы-биле эде чепсегләэринче көрдүнер. Ол сорулгаларже угландырар акша-хөреңгилер 50 хуу чедир көвүдээр. Чамдык министерстволарга ооң хемчээли оон-даа хөй болур.

Амгы үеде улус ажыл-агыйын бүрүнү-биле электрончударынче улуг идегел салдынып турар. Ол болза келир үеде кылдынар нарын сорулга дээрзи чугаажок. Ону шиитпирлээринге чүгле ЭСМ-нерниң тургузуун, программа хандырылгазын сайзыраңгайжыдары негеттинер эвес, специалистерни, студентилерни, школачыларны чаа техника-биле ажылдап билир кылдыр белеткээри база негеттинер.

А. АНЧИШКИН,
академик, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Экономика болгаш медээ институдунуң директору.

ДЕМНИГ ИШТЕ

«Тываобувьбыт» бүдүрүлге каттыжымышкынының Кызыл хоорайда иликти септээр болган даараар кол бүдүрүлгези. Идик септедип алыр дээн, азы ону даарадып алыры-биле чагыг киирер дээн кижилер чылдың кайы-даа үезинде оон «эжиин амыратпас».

Амыдырал хандырылгазының хөй хевирлиг ачы-дузазының бираазын чонга чедирип, идикти чагыг ёзугаар даарап база септеп турар бо бүдүрүлгениң ажыл-ижи-биле, үүле-херекти бүдүрүп турар кижилериниң чамдыктары-биле каксы-даа бол, таныжып көрээлиней.

Цехтерде ажыл-иш хайнышкынның. Он ийиги беш чылдың баштайгы чылының күш-ажылчы неделязында эгелеп улам калбарган. СЭКП-ниң XXVII съездизиниң ажыттынар хүнүнүң бүдүүзүнде коллектив бо чылдың ийи айларының планын күүседирин, пландан ажыр 600 рубльдиң ачы-дузазын чонга чедирерин шиитпирлээн. Күш-ажылчы ол эдлөгениң мурнуку олуруунда бүдүрүлгениң коммунистери чоруп турар болгаш бүдүрүкчүлүг, эки шынарлыг ажылдың үлегерин көргүзүп турарлар. Оларның чамдыктары-биле цехке ужураштывыс. Идик даараар мастер коммунист Б. П. Шатохин хууда беш чыл планын эрткен кижилерниң бирээзи. Ол хүлээнген ажылын хуусаа бетинде күүседиринге шуут чаңчыккан. Үүге дизе оон, быжыкчы-белеткелчиниң ажылындан даараан идиктиг шынары кончуг хамааржыр. Ынчангаш оон тывынгыр, чогаадыкчы ажыл негеттинер дээрзин ол чугаалады. Планныг онаалдазының күүселдезин Н. И. Герасимова 120 хуудан кудулатпайн турар. Ол — хоорай Советиниң депутады, чонуң бүзүрелин кызымак ажылы-биле чедип алган.

В. КУУЛАР.

ЧУРУКТА: улуг мастер Г. П. Хохрина биле (оң талада) быжыкчы-белеткелчи Н. И. Герасимова.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

Политиктиг тайылбырлакчы чугаалап тур

ТРЭ-НИҢ АЖЫЛЧЫН КАЛЕНДАРЫ

1986 чылда күүрүне терроризми шыңгыызы-биле күштелип магат чок. Ол дугайын Вашингтонуң сес курлавырларында «неоглобализм» деп чаа термин база хереченлер турар. «Үшкү делегейде» кандыг-даа чөрүлдээлерге АКШ холгаарлаар ужурлуг деп, «Нью-Йорк таймс» солунга ооң алыс утказын мынчаар тайылбырлаан. Ол дээрге — хосталгалыг шимчээшкиннерни базар, Вашингтонга ажык чок чазактарны дүжүрер дээни ол-дур. Бо чылын «неоглобализм» канчаар база үүг үүреге илереттинерил?

Төп Америкадан эгелеп көрээли. Президент Рейган Никарагуаже ыйымышкыны амдаа улам күштелдирерин корлап турар. Конституциялыг чазакка удур чарлавааны дайыны дээн ышкаш ооң ыидыг агрессчи хевирииниң дугайында чугаа чоруп турар. Сандинисчилер дүжүп бербес болза, олар чылча шаптырган турар ужурлуг деп, Вашингтонуң администрациязы мынчаар бодап турар дээрзин «Ньюс-уик» журналга демделеп бижээн.

Президент 1986 чылда конрессчи эп-чеп-биле бодукуң айыыга киирип, өлүмиүг дузаламчы (үгер-боолар, окчемзектер) азы «камгалал сорулгаларга» ажыглаар (зениттиг ракеталар) кылдыр албан ёзуузун ёзугаар «контрас» дээрбечилерге немелде акша-хөреңгилерни аңгылап бээрин чедип аптар боор деп Ак-Бажыңда идеген турарлар. Гуманиңыг дузаламчы деп үүреге сылдан алгаш, ТРЭ болгаш Пентагон боттарының хөлезиленикчилерни боо-чепсектер-биле хандырар деп барганда, администрация кандыг-даа шаптыкка ыидыг ажылыг таварышпайн баар.

1986 чылда Вашингтонуң хандырар ужурлуг «Контрастың» дээрбечилериниң саны ийи катап көвүдээр болгаш 30 муң ажа бээр. Хөлезиленикчилерни амгы үениң техниказы-биле улам ыңай чепсеглээри, оларның кижилерни өлүрер болгаш оруунга таварышкан бүгү-ле үүлдерни үрегдээр дерзии чоруу дыка улгадыр. Харыы-даа Пентагонуң зениттиг ракеталары оларда бар апарган. Ол зенитгерниң бирээзи сандинисчи вертолёттуу дүжүр боолаан. АКШ-тың талазындан харыысалгазын бедиткен. Бүзүрелди олар ажыл-херек кырында бадыткап турарлар. Бүдүрүлгениң ынчангаш ажылынга олар түс-туста биче эвес үлүг-хуузун киириштирип турарлар.

Ооң-биле кады ажылдап турар коммунист эш-өөрү ону эрткен чылын СЭКП кежигүнүнге кандидат кылдыр хүлээп алган.

Улуг мастер Галина Петровна Хохрина база хүлээнген ажылынга ак сеткилдиг. Ол база партия кежигүнүнге кандидат. Коммунистериниң бедик бүзүрели оларның кайызының-даа хүлээнген ажылынга харыысалгазын бедиткен. Бүзүрелди олар ажыл-херек кырында бадыткап турарлар. Бүдүрүлгениң ынчангаш ажылынга олар түс-туста биче эвес үлүг-хуузун киириштирип турарлар.

В. КУУЛАР.

ЧУРУКТА: улуг мастер Г. П. Хохрина биле (оң талада) быжыкчы-белеткелчи Н. И. Герасимова.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

Делегей медээлери

Социализм чурттарында

БЕРЛИН. СЭТА-ның корр. Н. Бабыкиниң дамчытканы болза: Магдебургта аар машина кылыр Тельман аттыг комбинаттың ажылчыннары бирги кварталдың планын ийи хонук иштинде кылыр нормага ажыр күүседирин шиитпирлээн. Ол хүлээлгени олар ГСЧП-ниң XI съездизинге төлептиг ужуражыр дээш социалистиг чарышка холбаштыр алганнар.

Магдебургтуң ол комбинады — ГДР-ниң аар машина кылыр үлетпүрүүниң кол бүдүрүлгези — металлургия дериг-хереклерлерик кылып үндүрер талазы-биле ЭДЧ кежигүнү чурттарда идегелдиг даянгыыш кылдыр эгезинден бээр-ле санадыш келген. Амгы үеде ол бүдүрүлгениң коллективи совет чагыгны ёзугаар чиңге сывырган-демирни кылыр ийиги станокту эптеп доозуп турар. Ол станок чылда-ла чартык миллион тонна чедир бедик шынарлыг сывырган-демирни бүдүрүп үндүрер аргалыг болур.

ХАНОЙ. Вьетнамда электри дамчыдар чаа шугумну ажыглалда киирген. Ол шугум бус-биле ажылдаар Фалай электри станциязы-биле Хашонбинь можунуң эрге-чагырга төвү болур Хажонг хоорайны тудуштурган. Электри дамчыдылгазының ол чаа шугуму болгаш Совет Эвилелиниң техниктиг деткимчээ-биле кылып тургускан улуг трансформатор станциязы Фалайны күрүнениң ниити энергия четкизинге кожар аргаыны берген болгаш республиканың хөй-хөй үлетпүр база көдээ ажыл-агый районнарын электри энергиязы-биле хандырар.

БУДАПЕШТ. ЭДЧ-ниң шугуму-биле кады ажылдажылгага үндезилээш, венгр аъш-чем үлетпүрүүнүң база бир улуг тудуу — Сегед хоорайда хлеб заводун тудуп дооскан. Ол бүдүрүлге черинде «Чехоеловакияга кылган» деп демделеп, бижээн бедик бүдүркүлүг дериг-хереклерни эптеп тургускан. Ол бүдүрүлге хлеб-булка кылыларын быжырар шыларын дыка экижидер, хол-биле кылыр ажылга чарыгдалдарны кызырар арганы бээр.

Социалистиг чурттарның берип турар мурнакчы технологияларны калбаа-биле ажыглаары-биле чергелештир Венгрия ЭДЧ-ниң шугуму-биле аъш-чем үлетпүрүүнүң бүдүрүлгелерин чаартырынга боду база идепкейлиг киржип турар. Үүле совет аъш-чем үлетпүрүүде венгр дериг-хереклер-биле чепсегленген 300 хире фабрик-заводтар ажылдап турар.

(СЭТА).

Делегей эрткен неделяда

ЯДРОЛУГ ЧАЗЫЛДЫРЫЫШКЫННАРНЫ СОКСАДЫР

Бүгү делегейде «Ядролуг чазылдырыышкынналы хоруур!» деп кыйгырыглыг массалыг шимчээшкин калбаргган. Чер кырынга дириг амыдыралга кыжанып, дириглиң келген айылды сонгаарлатпайн узуткаарының эргежок чүгулазын кижилериң ханызы-биле үгаан билгенинин илерээшкини чогум-на ыидыг шимчээшкин ол боон турар.

Чер кырында амгы үеде динмирел турар ядролуг частыышкынар дээш хамыктың мурнунда Каттышкан Штаттар буруулуг. Совет Эвилели бүгү чурттарының хөй кезиниң деткимчези-биле кандыг-даа ядролуг шенелделерни соксадырын чедип алыр дээш туржуп турар. Хереқти турган черинден шимчедири-биле бистин чуртувус оны чангыс талалыг соксатканын чарлаш, моон-биле ам чартык чылдың иштинде кандыг-даа ядролуг частыышкынарны кылбайн келген. АКШ кандыгыл дээрге, ол ыидыг буянныг-чаагай үлегерни чүүле эдербээн эвес, харын бүгү кижи төрелгетенге чугула шиитпирни буурадыр дээш бүгү үүлдерни кылып салга чок ыидыг янзылыг хөделиишкиннер ол кавы чер-чурт чөрүлдээзинге шынар талазы-биле айыылдыг чаа ескерилгете чедирип, Төп Америкага хамаату ужар үүүлге озал-ондактыг доктарны хөрек кырынга тургузуп турар деп. Никарагуа чазактың аңаа хамаарыштыр медеглелинде айытkан. Түскай догуннаан чуртка удур чарлавааны ыидыг янзылыг дайыны ТРЭ-ниң чорудуп турары ескө регионда база ыидыг байдал билдиинин турар.

Чоокта чаа Афганистанга, чижээлээрге, Вашингтонга хөөктүрген тус черниң контрреволюсчулары америк ракета-биле хамаату ужар үүлдүң самолёдун дүжүр аткан. Кандыг-даа буруу чок кижилер өлген. Рейганның олар-ны «хосталга дээш демиселичилер» деп адаары ыида хөделип чоруп турар дээрбечилер бо чылын аңгли портативтиг зениттиг «Блоупайп» деп ракеталарны Муруу Атлантикада Аргентинага удур дайыныың үезинде 1982 чылда ажыглаан.

Афганистанда чарлаттынмаан дайыны үр хуусаалыг үндезинге АКШ акшалаидырып кирипкен. 1986—1987 чылдарда аңаа 300 миллион доллар акшаны үндүрерин конгресс деткээн. Контрреволюсчу дээрбечилерге дузаламчы акша-хөреңги чылдың-на бетү дизе-ле 1 млрд. доллар удавас чеде бээр.

Анголаже ТРЭ-ниң холгаарлаашкыны база күштелип турар. Ол африкан чурттуң чонунга удур чарлавааи дайыны чорударынга АКШ-тың чарыгдалдары чоокку үеде 10 катап өзүп, 300 муң доллар чеде берип болур деп бадыткап турарлар.

Рейганның администрациязы күүрүне терроризмин үүгле калбарарынче эвес, а делегей ареназынга нем-херек үүлгедиглерин канчап-чоол «хоойлужударынче» үүткүп турар. СЭКП ТК-ның Чиигине секретары М. С. Горбачев ССРЭ-ниң Дээди Советинин сессиязынга илеткел кылып тургаш, ол дугайында мынча дээн: «Национал хосталганың болгаш социал дешилгениң оруу-биле чорун олурар күүлелериниң ёзулуг чазактарын Вашингтон контрреволюция-биле бир демей көөрүн оралдажып турар-дыр. Ооң-биле кады ол дээрге делегей ареназының болгаш моралының, КНО-ның Уставының бөдүүн норма-чижектерин тоон көрбес чорук болуп турар. АКШ-тың, оларның эвилелчилериниң делегей ареназынга амгы үеде-ги үлегиишкыны неоколониализчи, аныяк күүлелериниң чаалап алганы тускай догуннаашкының түүнел чок болдуруп, оларга контрольду хевээр арттырып, харын-даа ону күштелдирер чүткүлдүг кылдыр СЭКП-ниң Программазының чаа эдилгезинин төлевилелинде тодаргайлаттынып турар.

Совет Эвилели АКШ-тың «неоглобализмин», чер-чурт казыгының узамдыкка чөрүлдээринче, чарлаттынмаан дайынарже болгаш «Гренаданы дег» ёзу-чуруммче улустарны ыдалап турар оларның кандыг-даа империжи концепцияларын буруу шаап турар. Кым-на хосталган болгаш хамаарышпас чоруктун болгаш холгаарлашпас чоруктун болгаш бот-башкартынарының приципгери дээш туржуп турар болдур, ССРЭ оларның талазында.

Ю. ГВОЗДЕВ, (ПМА).

ДЕЛЕГЕЙГЕ ТЕРГИИДЭЭРИНИҢ ПОЛИТИКАЗЫ

АКШ-тың президентизэ Рейган январь 7-де Ливияга удур экономиктиг, садыг болгаш ескө-даа талаларның «хорчушкун хемчеглериниң» дугайын чарлааш, оларны КНО-ның Уставын хажыдып база Айыыл чок чорук чөвүлелин оон эрткеш, күштүг болдурган. Вашингтонуң администрациязы оон-биле чергелештир күштү болгаш агрессия кара сагыжын көөрегетпишаан. Ливияның эриктеринче АКШ-тың алдыгы флодуның корабльдери чоокшуладып турар. Каттышкан Штаттар болгаш оон чалчазы Израиль Римниң болгаш Венаның аэропорттарына болгулаан терроруг үүлгедишкинер дээш харыысалганы Триполиниң кырынче бадыткалбарымдаа чокка чуул каап, ону чылдагаан кылдыр ажыглап алгаш, Ливияга удур чепсектиг агрессияны херек кырында белетхен турар.

Алжир «Эль-Муджахид» солунунуң бижээни-биле алырга, 1958 чылдан эгелээш-ле Каттышкан Штаттар, «терроризм талазы-биле чемпион» болурунуң адын чедип алгаш, терроризмни күүрүне политиказының деңнелинге чедир көдүрүп, ону Чоокку Чөөн чүктө, Азияда, Африкада, Төп Америкада бодунга ажыы чок чурттарга болгаш улустарга, хосталга дээш шимчээшкиннерге удур ажыглап келген.

«Эйзенхауэриниң доктриназының» үезинде-ле, ону ёзугаар Вашингтонуң чепсөк кылып алганы күүрүне терроризми, диверсиялары болгаш политиктиг өлүрүкүү чорукталры Вашингтонуң амгы-даа үеде «чаа глобализм» политиказының үзүлбес кезекгери боон турар. Оон сорулгазы— ажык агрессчи чорук боон турар. Тодаргайларга — суверенниг күүрүнелериниң херектеринче Каттышкан Штаттарның делегей хемчээлгиге холгаарлаар «эргежө», оларга удур чарлавааи дайынарны чажыт болгаш ажык-даа хоралакчы үүлгедишкиннерни кылырынче чүткүлү ол-дур. Адактың соонда чугаа боттың америк империалистерге ажыы чок чазактарны чепсекгир хол-биле боой тударының, национал хосталга болгаш социал дешилгеге дээш демиселлге улустарның чедип алган түүнелдерин күш-биле узуткаарының оралдажышкынларының дугайында боон турар-дыр.

Совет Эвилели болгаш ескө-даа социалистиг чурттар национал хамаарышпас чорукту болгаш суверенитетти хүндүлээрнинн, күш ажыглаарын азы күш-биле кыжанырын болдурбазын, күүрүнелериң кызыгаарларының болгаш девискээрлериниң бүдүн-бүрүн турар чоруунун үреттинмезинин принцивин шыңгыы хүндүлээриниң, политиказын АКШ-тың чорудуп турар «чаа глобализм» дээр агрессчи политиказынга удур боттандырын чорудуп турар. Тайбынның болгаш бурунгаар деңшилгенин эрге-ажыктары оларга улуг үнелиг бүгү кижилер ол принципиалдыг политиканы улам калбаа-биле, күштүг деткип турарлар.

Г. ШИШКИН. (СЭТА).

Арага ишпес чорук — амыдыралдың негелдези

УЛАМ ДЭЭШТИГ БОЛДУРАР

«Арагалаашкыны болгаш алкоголизмни уэутказр талазы-биле хемчеглер дугайында». СЭКП ТК-ның доктаалын амыдыралга боттандырарыне углаиган хемчеглер Хандагайты көдээ Советиниң девискээринде алдынып турар.

Эзиртир суксун садарын чурумчуткан болгаш ону таиынаи садар кылдыр тургускан. Ол чурумнуң күүселдезин көдээ Советтиң күүскому контрольда алган. Суурнуң чуртактчы чонунуң ниити хуралыига хөй-ниитининг корум-чурумун, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаары-биле, арагалаар чоруктар-биле демиселди күштелдирери-биле холбашкан айтырыгларны чугаалашкан. Арага ишкеш ажыл шагы үскен, корум-чурум үреэн кижилерни аңаа чон мурнунга тургузуп, херээн сайгарып көрүп турар. Ооң-биле кады чонунуң чурттап турар черииң айны-биле кижизидилге ажылын күштелдиреринче Советтиң күүскому, депутаттар, суурнуң бот-башкарылгалыг хөй-ниити организациялары улуг кичээнгейни утландырып турар. Ооң чижээн дараазында микрорайоннарыиың ажыл-амыдыралыидан көрүп көөролиңер. М. Мигир-оол, Н. Монгуш, Н. Куулар удуртkан № 1, 2, 8 микрорайоннарда актив, депутаттар бөлүү кижизидилге ажылын хөй талалыг чорудуп турар. Ажыл планы солун, кудумчуларның чурттакчыларының ниити хуралынга ону чугаалажып ап турар. Хөй-ниити ажылы, шеф дээнде, олар кончуг идепкейлиг-лер. Арагалаар чоруктуң хоразының дугайында чугаа микрорайонарга болган. Алдынып турар ол хемчеглерниң түүнелинде, үстүнде адаанывыс микрорайоннарның чурттакчыларының аразында арага ижерине сундулуг, күш-ажыл кылбайн турар кижилер чок апарган.

Көдээ Советтиң девискээринде күш-ажылчы коллективтерде арагалаар чоруктар-биле демисел күштелген. «Арага ишпес коллектив» деп аттыг болур дээш эгелээшкиин үндүрген коллективтер бисте бар. Салдыиган сорулганың боттанышкынын олар херек кырында чедип ап турарлар. Район эмнелгезиниң, ажаалга кассазының, райкүүскомнуң сан килдизиниң, Күрбанкының коллективтери ол эки эгелээшкинни үндүрген.

Арагалаар чорук-биле эптеш чок демиселди тургускаиының чамдык түүнелдери амыдыралда көстүп эгелээн. Коллективтерде күш-ажылдың сагылга-чуруму быжыккан, прогул кылыр чоруктар эвээжээн. Бо үүлдер ажылдың ниити байдалынга, көрдүнген планныг онаалдаларның чымыштыг үези—мал оолдаашкынынче киргеи. Мыидыг үеии Е. Куулар тергиин эки билир. Малдан Эрткен он бирги беш чылдың планныг онаалдаларын эки көргүүглер-биле күүсеткен коллективтер Советтиң девискээринде бар. Чижээ, районуңу амыдырал хандырылга будүрүлге эргелелининң, райпонуун, белеткел конторазының ажылдакчылары эки ажылдааш, беш чылдың планныг онаалдаларын хуусаадан эрте боттандырган. Ол будүрүлге черлериидө күш-ажылдың сагылга-чуруму быжыы — эки ажылдың үндезинии тургускан. Мурнакчыларның арга-дуржулгазын тарадыр, өске коллективтерге чедирер хемчеглерни база ап турар бис.

Моон муриунда арага-дарыже сундуккаш, ажылдан оспаксыраар, уруг-дарының өөредилге-кижизидилгезиниче сагыш салбас турган чамдык кижилер частырыындан ам түүнел үндүрүп турар.

Эки тура улусчу дружиналар, комсомолчу оперативтиг отрядтар корум-чурум тударын райкүүскомнуң иштики керектер килдизиниң ажылдакчылары-биле кады чорудуп турар. Хөй-ниитининг черлеринге корум-чурум быжыглаары-биле чорудуп турар ол хайгаарал дээштии элээн бедээн.

Чугула бо ажылды дээштиг болдурар сорулга-биле ону комплекстиг чорударының арга-хевирлерин дилеп турар бис.

Кылдыиып турар ажылдар-биле чергелештир, чугула бо айтырыгны шиитпирлеп турарында четпестер бар. Ол — ылаңгыя ап чорудуп турарывыс хемчеглерге хамаарыжыр. Арагалаар чоруктарга удур ажыл чорудар комиссиялар ап турар хемчеглериниң дээштии чедип албайн турар. Ооң-биле кады чамдык күш-ажылчы коллективтер хажыдышкын кылган кижиниң херээн эш хуу судунче, чурттакчы чонуң ниити хуралынга көөр кылдыр шилчидип бээр дээн ышкаш аргаларны эвээш ажыглап турар. Чамдык эш хуу судтары ажылдавайн турарын ооң-биле тайылбырлап турары канчап-даа таарышпас.

«Быжыг корум-чурумнуг, үлегерлиг коллектив, микрорайон» деп кыйгырыглыг социалистиг чарыш чорун турза-даа, ооң түүнелии доктаамал үндүрери чедип алдынмайн турар. Күш-ажылчы коллективтериң чугула бо ажылга кескү агитацияның янзы-бүрү хевирлерин чедир ажыглавайн турарын айтыры чугула.

Арагалаашкыны болгаш алкоголизмни уэутказрыне угланган ажылывысты улам идепкейжидип, ону комплекстиг чорударын чедип алыр дээш ажылдаар бис.

И. ТУВЕКЕЙ.

Хандагайты көдээ Советиниң күүском даргазы.

«Шынның» почтазындан

«ЧЕТТИРДИВИС» ДИЖИР

Республикаиың хереглекчилер кооперациязының бир даянныр күжү — автомагазинер. Ол «дугуй кырында садыгларның» эргелекчилеря, чолаачылары эң ырак-узакта турар малчыннарның, анчыларның, чурттакчылыг черлерден ыракта турар өске-даа мөргежилдиң кижилериниң күзенчиг аалчылары. Олар эргежок чугула хүн бүрүнүң барааннарын ол ишчилерге чайның изиинде, кыштың соогунда, кадыр-берге оруктарны эртип чораш, чедирип турарлар. Оларга «Четтирдивис» деп өөстү сеткилиниң ханызындан чугаалап турарыи таварылга эвес.

Ажылыига бердиигеи, ак сеткилдиг садыгчылар хереглекчилер кооперациязында эвээш эвес. Оларның бирээзи — Чөөи-Хемчик районуиың «Большевик» совхозтуң малчыннарын эргип, кезип турар Екатерина Куулар. Ук совхозтуң 36 малчынынга, бир инек фермазынга ол чедип турар. Аалдар аразының ыраа база аажок, кадыр-берт оруктуг черлер-биле ол торлуш чок чоруп, көдээ ишчиниң улугбиче-даа хемчээлдиг чагыын күүседир дээш бүгү күжүн, аргазын ажыглап турар. Оон түүнелиинде Е. Куулар он бирги беш чылдың планныг онаалдазын хуусаадан эрте күүселеткеи.

— Малчыннарның амыдыралы хүн келген тудум экижип орар дең, Е. Куулар сеткил ханыышкын-биле чугаалаар. — Мурнуку чылдарда олар колдуунда шай, таакпы, ине, удазын, далган чагыыр үүве болгай, ам негелде улгаткан— кыштаг санай электри кииртинген, ынчангаш малчыннар амыдыралдың нарын техниказын чагып турар апарган. Складтан ап турар барааннарының данзызында радиоприемниктер, телевизорлар, хеп чуур машиналар хөй.

Амгы үеде малчыннар кыштаглаашкынның чымыштыг үези—мал оолдаашкынынче киргеи. Мыидыг үеии Е. Куулар тергиин эки билир. Малдан бичии-даа када чарлып шыдавас ишчилериң амыдыралын ол эки билириниден эргежок чугула үүлдүү шуптузуи эккээрин оралдажыр. График үспейи, чангыс-даа малчыны кагбас дээш дыка сагыш салыр. Садыгжының ыидыг ак сеткилдиин эки билир малчыннар ол аалдан келгеш чоруп турда-ла «Четтирдивис» деп сеткилиниң ханызындан чугаалаарлар.

К. САТ.

КҮЗЕНЧИГ АЛЧЫ

Ол-ла райпода база-ла автомагазин чолаачызы Алексей Монгушту садып алыкчылар мактаар. Ол 1974 чылда кооперация училишезин дооскаш, Сүт-Хөлге садыгжылап эгелээн. Садыгжының арга-дуржулгазын ол аңаа мөөнкиеп алган.

Алексей Монгуш Чөөи-Хемчик райпозунга беш чыл бурунгаар келген. Арга-дуржулгалыг, партия кежигүнү садыгжыны автомагазиниге чолаачылавышаан садыгларын сүмелээн. Ук саналлы А. Н. Монгуш хүлээп алган.

Оон бээр Алексей Норжунмаевичиниң «дугуй кырында садыы» «Тыва» совхозтуң кыштагларының, чайлагларының доктаамал аалчызы апарген. Ол үүгле совхозтуң ишчилериниң бараанга негелдезин хандырып турар эвес, пропагандист ажылын база ак сеткилдиг күүселеп чоруур кижи. Партияның болгаш чазактың доктаалдарын, съезд мурнуунуң документилерин малчыннарга таныштырар керекке ол база бодунуң биче эвес үлүг киириштиип чоруур.

А. Н. Монгуштуң мынаыг эки ажылын райпонуң Хүндүлел самбызында чуруу бала бадыткаар.

Б. САРЫГЛАР.

ХООЧУННУҢ ҮЛЕГЕРИ-БИЛЕ

Самагалдай суурда аъш-чем барааннарының № 1 магазининче кире бээрге, оон арыгсилии, барааннарны эмге-секселлиг делгээнин кижиниң карааига дораан илдигер. Чонуң чугула хереглеп барааннарының ассортиментизи база калбак, ылаигыя далган аймаандан кылган чем элбек.

А садыгжыларның эптигзээлдээ база эскертингир. Оларны чонуиң хандырылга албанында кижилериин долу негелдезин ёзугаар ажылдап турар деп дидиям-биле чугаалап болур. Оон ыидыг чылдагаанының чажыдын чоокта чаа биллим, чүге дээрге хоочун садыгжы, хүндүткелдиг дагдыныкчы, коммунист. Самагалдай көдээ Советиниң депутады Тоорук Машпак-ооловна Монгуш оларны удуртуп турар болдуу.

Т. М. Монгуш садыг болгаш ниитиниң чемненилге шугумунга он чеди чыл дургузунда ажылдап келген. Бо үениң дургузунда чыып алган байлак арга-дуржулгазын аныяк садыгжыларга дамчыдып, кол-ла чүве — чонуиң негелдехереглелии хандыр өөренип билиринге, эптиг-ээллек болурунга өөредип, кижизидип келген. Оон үлегери-биле ажылдаан садыгжылар он бирги беш чылдың база оон сөөлгү чылының планныг онаалдаларын чедиишкиниин күүсеткеннер.

Магазинииң ажылдакчылары съезд мурнуиуң документилерин бүрүи танышкан болгаш үеиин негелдезин ёзугаар ажылдаарын хүлээнип турарлар.

Ө. ЧИҢМИТ.

ЧАГЫГЛАРНЫ ДАҢЗЫЛАП АЛГАШ...

Тес-Хем райпозуиуң автомагазининиң чолаачы-садыгжызы Шалык Шулуунуң чедип турар чери «О. Шынаа» совхозтуң девискээриниң Аптараа-Бажы, Дөө-Чайлаг, Шивилиг, Ак-Аллыг... Ол кадыр-берт, хая-даштыг черлериин оруун Шалык Шулуу тергиин эки билир, ында ишчилериң шуптузуи таныыр. Ол ыидыг болбас арга чок. Ш. Шулуу ол оруктап үргүлчү чоруур, ында малчыннарның чагыгларын аппар чыдар. Чаа чагыг киирерге, автомагазин чолаачызы кыдыраажыгга демделеп алыр, дараазында кээрде ыяап-ла экээрин кызымдар. А бир эвес чок болза, ужур-чөвүн чугаалаар чагыг бүрүзүн хандырар дээш ол склад эргелекчизиниден эгелээш удуртур даргаларга чедир айтыыгны көдүрер.

Ажылынга мыидыг харыысалгалыг, кызымак болурга, оон түүнели черле эки болуру чугаажок. Шалык Шулуу планын ай санында ажыр күүседип келген, эрткен беш чылды база чедиишкиниит дооскан. Бо чылын база оон сорулгазы улуг — бирги эзлчегде СЭКП-ниң эзлчеглиг XXVII съездизин төлептиг утткууру. Ол сорулгазын чедиишкиниит күүселдиринге бүзүрел улуг.

Тес-Хем райпозуида автомагазиниер, хөй. Оларның чамдыктары эрткен чылдың планныг онаалдазын күүсетпээнер. Чаа чылда оларның чаа ёзу-биле ажылдаарын, Шалык Шулуунуң үлегерин эдерерии күзекеедим.

Д. МИЖИТ.

ЭРГЕЛЕКЧИ ЭКИ БООРГА

— Кызылдың эң хөй чурттакчылыг черлериниң биочээзи — дөртку микрорайонда турар бистин магазиниивистеи садыи алыкчылар черле үзүктелбес — деп. № 50 аъш-чем бараанныг магазининиң эргелекчизи Анна Седен чугаалаар. — Ынчангаш, садыи алыкчыларның негелде-хереглелин долу хандырар дээш коллектив кызыи ажылдап турар. Ниитизи-биле көргүзүүвүс багай эвес.

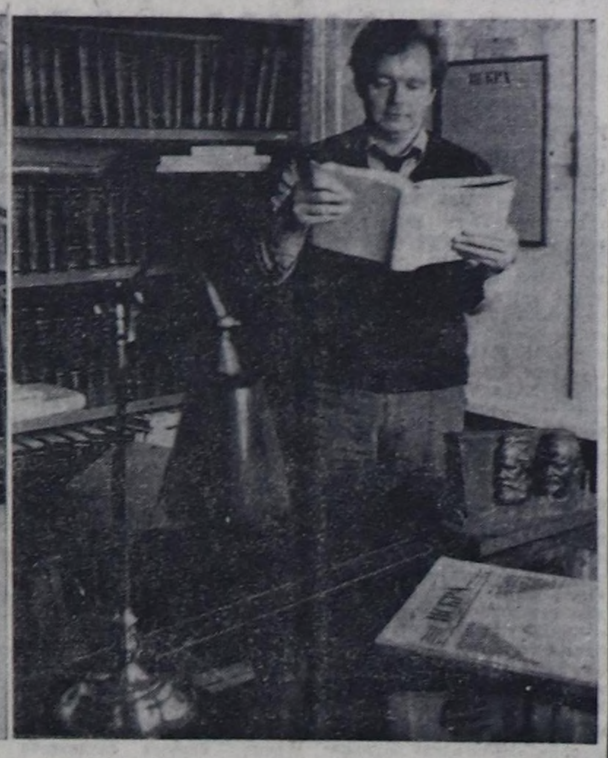

Англи пайсылалдың тускай орук айтыкчыларынга киирбейн баргылаар төөгүлүг тураскаал Лондонда бар. Клеркенуэлл Грин кудумчуда бедүүн ийи каът бажыңныц мурнуу ханазында «Маркстың бажыңы» деп бижип каан турар. Ында библиотека болган номчулга залы тургустуганындан бээр 46 чыл болу берген. Библиотекада марксизчи төөгүүнүң, ажылчын шимчээшкинниң төөгүзүнүн болган ниитилел-политиктиг эртемнериниң талазыбиле литературалариың хөй санныг номнары бар. Ол бажыңның бодунуң төөгүзү-ле Англияга ажылчын шимчээшкининиң төөгүзү-биле сырый холбаалыг боол турар. Эртен чүс чылдың 50—60 чылдарында ол бажыңга Карл Маркс чаңгыс эвес удаа чүве чугаалап турган.

Совет кижилерге «Маркстың бажыңы» Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болган Совет күрүнениң үндезилекчизи В. И. Ленининиң дугайында сактышкынны кадагалап турар болганда, база оның үнелиг боол турар. Ол үеде неделя санында үнер «Джастис» дээр англи социал-демократтыг солунунуң эөлеп турганы чогумна ол бажыңга В. И. Ленин «Искра» солуунуң редакторлап турган. Ленининң ажылдап турганы бичии өрээлди ынчаардагы хевири олчаан кылдыр арттырып каан болган төөгүлүг хүннерге тураскаал кылдыр мынча дээн тураскаал бижиктиг самбыраны аскан: «Баштайгы социалистиг күрүне болур ССРЭ-ниң үндезилекчизи Ленин бо өрээлге 1902—1903 чылдарда «Искра» солуунуу редакторлап турган». Өрээлдиң ханазында чуга папирос саазынында парлаан «Искраның» бирги номерин болгаш В. И. Ленининиң Кремльде кабинединде портредин азып каан турар.

ЧУРУКТАРДА: Клеркенуэлл Гринде «Маркстың бажыңының» ниити хевири; музейниң ажылдакчызы Эндрю Дэви В. И. Ленининиң ажылдап турган өрээлинде.

Б. КЛИПИНИЦЕРНИҢ фотолары.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Республиканың хөгжүмшин театрының артистериниң «Водарал» деп шинзин саглыжылар сонуургал-биле көрдүвүс. Бистиинге ында-хаая-даа кээр болза, театрывыстың шилиерин, концерттерин улугбиче чон шуптувус өөрүшкүбиле хүлээп ап турар бис. Бо шиидe күүседикчилерниң ойнап турарын кижи мактавас арга чок, рольдар чедимчелиг күүсеттинип турар болду.

О. ДАЛБЫЙ,
Өвүр район.

САГЛЫЖЫЛАРГА

СУУРНУҢ СПОРТЧУЛАРЫ

Каа-Хем районнуң Суг-Бажы суурнуң Культура бажыңынга суурнуң 1985 чылда чемпионун илередири-биле маргылдаа барык чартык ай уламчылап келген. Аңаа ниитизи-биле 28 теннисчи киржип, тиилелге дээш чидиг демисежип, ойнааннар.

«Совет Тыва» совхозтуң кран башкарыкчызы Павел Хепчи чаңгыс-даа кижиге уттурбайн тиилелгени чедип ап, теннис ойнаарынга мергежилдиин, тиилелге дээш чүткүлдүүн көргүскен.

Ийиги черии Суг-Бажы ортумак школазының башкызы Николай Монгуш, үшкүзүн совхозтуң аныяк тудугжузу Эдуард Кыргыс алганнар.

Хөй кижи киржикчилиг маргылдаага совхозтуң сантехниги, хоочун теннисчи Борис Осуржанның идепкейлиг, эки ойнаанын судья коллегиязы демдеглээн.

* * *

Суг-Бажы ортумак школазынга суурнуң хоочун шыдыраачылары-биле школаның аныяк шыдыраачыларының аразынга ужуражылга болган. Чеден ажыг харлыг хоочун шыдыраачылар Чаш-оол Чап, Санмал Санчат, алдан ажыг харлыг Алексей Кумаяк болган өскелер-даа киришкен. Ужуражылганың түнелиндe суурнуң хоочун шыдыраачылары школачылар командазын 4:1 удуп алгаш, тиилээнner.

Суурнуң хоочун болган аныяк шыдыраачылары ыидыг ужуражылганы моон сонгаарда кылып, шыдыраага хандыкшылдыгларны ынаар хаара тударын аразында дугурушканнар.

К. НАТПИЙ-ООЛ.

УРУГЛАРНЫҢ СПОРТ ШКОЛАЗЫНДА

Ниити билиг болгаш профессионал школаның реформазының кол угланыышкынарында күш-культурага болгаш спортка школачыларны, аныяктарны хандыкшыдар, оларның күш-дамыр дадыгыышкыныи экижидер талазы-биле ажылче кичээнгейни улгаттырарын айтып турар болгай.

Самагалдайда уругларның спорт школазы ажыттынга-ла үр эвес үе эрткен. Школа реформазынга дүүштүр элээн ажылдарны кылып келген бис. Школаның хостуг хүреш, бокс, хаак секцияларында 200 ажыг өөреникчи хаара туттунган. Оон аңгыда, бистиң школавыстың волейболга салбыры Чүргүй-оол Хомушку аттыг совхозтуң Берт-Даг ортумак школазында ажыттынган. Ында шупту 60 өөреникчи хаара туттунган.

Хостуг хүрешке ССРЭ-ниң спорт мастери Василий Хураган, бокска спорт мастеринге кандидат Май-оол Кушаа, хаак спортунуң тренеринге аныяк башкы, бирги разрядчы Сергей Соян дээн ышкаш бодунуң ажылынга кызымаккай тренерлер ажылдап турар. Школавыста бокс, хүреш залдары бар. Оларны кышкы сезонга белеткеп алган.

Школа тургустунга-ла 2 чыл чаа ажып турар болзадаа, бо кыска хуусааның иштинде элээн каш шыырак спортчуларны белеткээн. Оларга хаакка 1984 чылда республиканың школачылар аразынга маргылдааның тиилекчизи, амгы үеде шериг албан хүлөөлгезии спорт ротада эрттирип турар Роберт Доржу болгаш хостуг хүреш маргылдааларынга боттарының деңзизинге школачылар аразынга республика маргылдааазының тиилекчилери бар. Ноябрь айда Кызыл хоорайга болуп эрткен «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң бокска ажык маргылдаазынга бистиң школадан 10 өөреникчи киришкеш, 14—15 харлыг оолдар аразынга команда талазы-биле тиилекчи болган.

Чеднишкиннер-биле кады четпестер барын айтыр апаар. Бир эвес школавыстың ажылы кошкавайн, шыырак спортчулар үнүп турзун деп бодаар болзувусса, ниити билиг школалары-биле быжыг харылзааны тутkан турар ужурлуг бис. Өөреникчилерниң өөредилгезин сонуургап, ылаңгыя ол школада күш-культура башкылары-биле бир деңниг ажылдаары негеттиниип турар. Оон ыңай хаактар чедишпес, эргижирээн болгаш ажылывысты чогуур деңнелге тургузарынга шаптыктап турар.

А. САНЧАТ,
Самагалдайда элээдя уругларның спорт школазының директору.

ЧАА КИНО

«БАРГАШ, КӨРҮП АЛ»

Эрткен дайынның аар ужуктары амыдыралдың аайыбиле төөгү болуп бар чыдардаа бол, сураглыг совет шүлүкчү Ольга Бергольцтың бижээни дег: «Кым-даа, чүү-даа уттундурбаан!». Чүге дээрге, каржы-дошкун дайынның чылдарында бистиң маадырлыг совет чонувустуң хуу-салымына таварышкан, төөгүде туруп көрбээн аар шылгалда салгалдан салгал дамчып, чүректен чүрек дамчып, чаа дайынга удур кыйгы болуп диңмиревишаан.

«Беларусьфильмниң» болгаш «Мосфильмниң» кады үндүргени «Баргаш, көрүп ал» деп ийи сериялыг киноңуң баштайгы көрүлдези найысылалдын «Найырал» кинотеатрынга болган. Үстүнде бижиттинген чүүлдер ук киноның болуушкуннарынга дорт хамаарылалыы чугаажок.

1943 чыл. Белоруссия. Хөй чурттакчылыг көдээ суур немецтерниң холунда кирген. Фашистер араатанзыг ёзу-биле меннип турарлар. Бичии чаштардан эгелээш, назылаан кырганнарга чедир эрги хүрээге күш-биле кээп тырааш, ону чүк үүгүнден кээп орттедиптерлер... Ыидыг дерзии чорукту үүлгеткени араатаннарга «байырлал» болуп турарын кинодан көөр бис. Ынчалзадаа ук суурну партизаннар хостааш, хей-хей тайбың хамаатыларың амы-тынынга четкен фашистерге чогуур ялаиы хүлээдирлер.

Кинода болуушкуинар он дөрт харлыг оол Флераның (ролюнда Алёша Кравчейко) болгаш Глашаның (Ольга Мироиова) сактышкыннарын таварыштыр болуп турар. Бо ийи чаштың каракгарында бүгү-ле дерзии болуушкуннар чуруттуиуп, ооң үүлгедикчилериниң аажы-чанчары болгаш овур-хевирлери дириг хевээр артып калыр.

Киноиуң сценарийин белорус чогаалчы Алесь Адамович биле Флем Климов бижээннер.

Москвага болуп эрткен кинофестивальга ук фильм алдын шаңналга четкен.

Маадырлыг совет чонувустуң келир үезии дээш чаныышыныц чок демиселчилерниң овур-хевирин чаа салгакчыларга дамчыдып берип турар. «Баргаш, көрүп ал» деп ураичечен фильмниң кижизидикчи утказы ханы болгаш делгем.

Кино дооступ турда, көжегеге мындыг сөстер көстүп келир: «Белоруссияның 628 көдээ суурлары чурттакчы чонубиле кады орттеттирген»...

Бо дээрге ёзулуг-ла чырык чер кырынга тайбыиы камгалаарынче база бир чаа өткүт кыйгы болуп дыкналып кээр.

М. ДОРЖУ.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ЯНВАРЬ

14. Вторник

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Ye». 8.45 — «Горнистер, харыылаңар!» 9.15— «Оруглалыг чер». Литва ССРниң орус шин театрының фильм-шиизи. 11.50—11.55 — Медээлер. 14.15 — Медээлер. 14.35 — Док. телефильмнер: «Солдат кадайлары», «Чылдар өттүр көрүүшкүн». 15.25 — Александр Грин-биле ужуражышкыннар. 16.10 — «Муриуу Африка: хосталганың судалы». Телеочерк. 16.45 — «Школачылар — концерт залында». 17.25 — «Агроүлетпүрүүң эртеми». Эртем-тайылбырлыг фильм. 18.30 — «Чепсек кылыкчызы Федоров». Эртем-тайылбырлыг фильм. 18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — СЭКП-ниң XXVII съездизинге уткуштур. Азербайджан ССР-ниң телевидениезинииң программазы. 21.00 — «Ye». 21.35 — «Даштыкы фильм экраны». «Ыраккы дээр». 22.45 — Бөгүн делегейде. 23.00 — Кежээки концерт.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.15 — «Ыраажылар». Док. фильм. 8.35; 9.35 — Физика. 10 класс. Оптиктиг хереклелер. 9.05; 12.55 — Француз дыл. 10.05 — «Снегурочка». Н. А. Римский-Корсаковтуң операзы. 10.35 — Шыдыраа школазы. 11.10 — В. Скотт. Амыдыралының болгаш чогаадылгазының арыннары. 12.10 — «Зейскиниң камгаладыг чери». Эртем-тайылбырлыг фильм. 12.25 — Н. А. Некрасов. «Кирер эжик аксыига боданыышкын». 13.25 — XVII вектиң орус уран чүүлү. 14.10 — А. С. Пушкиниң театры. 14.55 — «Ye келген». XX вектиң эгезиинде бойдус эртеминиң болгаш уран чүүлдүн хөгжүлдезиниң дугайында док. телефильм. 1-ги фильм. 15.45—15.50 — Медээлер. 18.00 — Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.15 — «Челээш». Аныяктарга чаа чылдың программазы. 19.15 — Уругларга фильм. 19.25 — Телемедээлер. 19.35 — «Азия төвү». Медээлер.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Ак-кызыл чечекчигеш». Мультфильм. 1-ги кезээ. 20.15 — «...Он алды харлыг болгаш оон-даа улуг назы». 21.00 — «Ye». 21.35 — «Боданың көрээлем». Док. телефильм. 22.05 — «Вальс-биле ужуражышкын». Фильм-концерт. 23.00—00.35 — Футболга В. А. Гранаткинге тураскаатkан аныяк оолдарның чурттар аразының эш хуу ужуражышкыны. Швецияның шилиндек командазы — ССРЭ-ниң шилиндек командазы. Швециядан дамчыдылга. 17.30 — Бистиң амыдыралывыстың программазы. СЭКП ТК-ның телевиледелрии чугаалажып тур бис. 17.45 — «Кырган ачам шоору». Мультфильмниң баштайгы көргүзүүү. 17.55 — Делегей болгаш аныяктар. 18.30 — Улустуң аялгалары. 18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00— «Кускево». Док. телефильм. 19.10 — Баскетбол. Кубоктар эдилекчилериниң кубогу дээш. «Хувентуд» (Испания) — ЦСКА. Испаниядан дамчыдылга. 19.50 — «Иван Бабушкин». Дөрт сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүүү. 1-ги сериязы. 21.35 — «Иван Бабушкин». Уран-чечен телефильмниң 2-ги сериязы. 22.45 — Бөгүн делегейде. 23.00— 23.30 — Армян улустуң Күрүнеиниң ыр ансамблиниң концерти. Ереванган дамчыдылга.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

15. Среда

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Ye». 8.45 — «Уругларга ацчыгаштар дугайында». Ленинградтан дамчыдылга. 9.15 — «Ыраккы дээр». Уран-чечен фильм. 10.20 — Үнүштер дугайында. 11.05 — «Чүгле мюзик-холда». Уран-чечен телефильм. 12.10 — РСФСР-ниң алдарлыг артизи Л. Рюмина ырлаар. 12.40—12.45 — Медээлер. 14.15 — Медээлер. 14.35 — Совет кижиге. Док. фильмнер: «Кижи болгаш садыг», «Узбекистанның фарфору», «Шевер кижилер». 15.25 — «Өңүктерии экран чыгган». «Хакас автономиуг область (ССРЭ) — Моолдуң Муриуу-Гоби аймаа — акылышкы черлер». 16.10 — «Ажылды чүгээр деп хүлээп алган». 16.45 — Хоккейге чурттар аразының эш хуу ужуражышкыны. Швецияның шилиндек командазы — ССРЭ-ниң шилиндек командазы. Швециядан дамчыдылга. 17.30 — Бистиң амыдыралывыстың программазы. СЭКП ТК-ның телевиледелрии чугаалажып тур бис. 17.45 — «Кырган ачам шоору». Мультфильмниң баштайгы көргүзүүү. 17.55 — Делегей болгаш аныяктар. 18.30 — Улустуң аялгалары. 18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00— «Кускево». Док. телефильм. 19.10 — Баскетбол. Кубоктар эдилекчилериниң кубогу дээш. «Хувентуд» (Испания) — ЦСКА. Испаниядан дамчыдылга. 19.50 — «Иван Бабушкин». Дөрт сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүүү. 1-ги сериязы. 21.35 — «Иван Бабушкин». Уран-чечен телефильмниң 2-ги сериязы. 22.45 — Бөгүн делегейде. 23.00— 23.30 — Армян улустуң Күрүнеиниң ыр ансамблиниң концерти. Ереванган дамчыдылга.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

16. Четверг

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Ye». 8.45 — «Иван Бабушкин». Уран-чечен телефильм. 1 болгаш 2-ги сериялары. 10.55 — «Делегей болгаш аныяктар». 11.30 — В. Катаев — «Понедельник—аар хүн». Телешии. 12.40—12.45 — Медээлер. 14.15 — Медээлер. 14.35 — «Сезен чылдарның коммунистери». «Кожемякин — Кожемякининиң дуңмазы». Док. телефильм. 15.25 — «Билир болгаш кылып бил». Школачыларга эртем-тайылбырлыг фильм. 15.55— — А. Сурковтуң поэзиязы. 16.40 — Шыдыраа школазы. 17.10 — «...Он алды харлыг болгаш оон улуг назы». 17.55 — «Сөглээн сес, керткен ыяш». 18.30 — «Хүлумзүрүүм сеңнеп тур мен». Док. телефильм. 18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — Мультфильм. 19.20 — РСФСР-ниң улустуң артизи В. Мещерининиң удуртулгазы-биле ТТ-ныц болгаш БР-ниң электромузыка хереклелериниң оркестриниң концерти. 19.55 — «Иван Бабушкин». Уран-чечен телефильм. 3-ку сериязы. 21.00— «Ye». 21.35 — Телефильмнерниң бүгү-эвилелдиң XI фестивалыныц шаңнаткан фильми. «Кавайындан — бүгү чурттагазында». 22.25 — Бичии концерт. 22.45—23.05 — Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.15 — «Вороновскиниң кадрили». Док. телефильм. 8.35; 9.35 — Ниити биология. 10 класс. Амыдыралдың эстафетазы (Мендельдиң хоойлулары). 9.05; 12.55 — Испан дыл. 10.05 — КПТУ сургуулдарынга. А. М. Горький. «Дүвүнде». 10.35; 11.50 — Бойдус эртеми. 4 класс. Бойдуста суг. 10.55 — «Калевала». Эртем-тайылбырлыг фильм. 11.15 — «Өг-бүле болгаш школа». Тележурнал. 12.05— Ф. М. Достоевский. «Кем-херек болгаш кезедиишкин». 9 класс. 12.35 — Бойдус эртеми. 3 класс. Соңгу чүктүң бойдузу. 13.30 — Партия дугайында рассказтар. «Орук ара доктаавас бис». Февраль революциязыныц бүдүүзүнде болгаш үезинде партияның ажылы. 14.15 — В. Астафьев. Чогаалдарыныц арыннарындан. 15.00 — «Ye келген». XX вектиң эгезинде бойдус эртеминиң болгаш уран-чүүлдүң хөгжүлдезиниң дугайында док. телефильм. 15.50—15.55 — Медээлер. 18.00 — Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.20 — «Сылдысчыгаш» СЭКП-ниң XXVII съездизинге рапортка ат салыр эрге дээш Кызыл хоорайныц школачыларының пионер дружиналарының чарыжы. 18.45 — Уругларга фильм. 19.00 — Телемедээлер. 19.10 — Док. фильм. 19.30 — «Азия төвү». Медээлер. 19.55 —Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Ак-кызыл чечекчигеш». 3-ку кезээ. 20.15 — Композитор Г. Мовсесян. 21.00 — «Ye». 21.35— «Күзелдерниң кызыгаары». Уран-чечен фильм. 23.00 — 00.40 — Футболга В. А. Гранаткинге тураскаатkан аныяктарның чурттар аразының маргылдаазы. ССРЭ-ниң 1-ги шилиндек командазы — Бельгияның шилиндек командазы. Ленинградтан дамчыдылга.

17. Пятница

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Ye». 8.45 — Школачылар концерт залында. 9.25 — «Иван Бабушкин». Уран-чечен телефильм. 3-ку сериязы. 10.30 — «Сеңээ ырны сеңнедим». Томскиден дамчыдылга. 11.05 — «Күзелдерниң кызыгаары». Уран-чечен фильм. 12.25—12.30 — Медээлер. 14.15 — «Кижи болгаш бойдус». Док. фильмнер. «Өренги төлээни», «Инкубатордан эзир», «Гисарскиниң камгалалдыг чери». 15.20 — Орус чугаа. 15.55 — «Эрмитаж. Эрмитажтың бажыңы». 16.25 — Улустуң хөгжүм хереклелериниң концерти. 16.55 — «Гарбузяныда хуулгаазыннар». Уругларга ураичечен телефильмнің баштайгы көргүзүүү. 18.30 — «Маричка» ансамбль ырлаар. 18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Айтырыглар — дилээшкиннер — шиитпирлер». 19.45— 3. Кодай. Виолончель болгаш фортепианога сонатина. 19.55 — «Иван Бабушкин». Ураичечен телефильм. 4-ку сериязы. 21.00 — «Ye». 21.35 — «Че-ве, кыстар!». 23.20—23.40 — Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Ye». 8.15 — «Планетаны аас-кежикке камгалап алыыл». Док. фильм. 8.35; 9.35 — Төөгү. 4 класс. «Ол хүннериң алдары читпес» (Хамааты дайынның маадырлары). 9.45; 12.05 — Англи дыл. 10.05 — КПТУ сургуулдарынга. Ниити биология. Органиктиг делегейниң эволюциязының барымдаалары. 10.35; 11.35 — Физика. 8 класс. Деңзи чок чорук болгаш эмии эттиг аары. 11.05 — М. Дудинниң поэзиязы. 12.35 — «Албан аайыбиле ынакшыл». Тайылбыр бижиктиг уран-чечен фильм. 15.15 — «Москва чоогу. 1985 чыл». Док. телефильмниң баштайгы көргүзүүү. 16.15 — 16.20 — Медээлер. 18.00 — Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.15 — «Партия дугайында сес». 19.20 — Телемедээлер. 19.30 — «Азия төвү». Медээлер. 19.55 —Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Ак-кызыл чечекчигеш». Мультфильм. 4-ку кезээ. 20.15 — «Танзила». Док. телефильм. 20.25 —Оперетта артистериниң концерти. 21.00 —«Ye». 21.35 — Солун ужуралдарлыг фильм экраны. «Ядыызының дугайында херечилел». 22.45—01.00 — Хоккейге ССРЭ-ниң чемпионады. ЦСКА — «Спартак». В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга.

18. Суббота

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Ye». 8.45 —Н. Паганини. РСФСР-ниң алдарлыг артизи Ә. Грачный (скрипка) болгаш А. Гаринниң (гитара) күүселдезиинде скрипкага болгаш гитарага соната. 9.05 — «Бедүүн — нарын шынар». Ада-иелерге тележурнал. 9.35 — Буратиноиуң делгелгези. 10.05 — «Кадыкшыл». 10.50 — «Иван Бабушкин». Ураичечен телефильм. 4-ку сериязы. 11.55 — «Бүгүдеге болгаш кижи бүрүзүнге». 12.25 — «Ынакшыл дугайында шүлүглел». Күрүнеиниң М. Ауэзов аттыг үлегерлиг казах театриың фильм-шиизииниң баштайгы көргүзүүү. 14.35 — Бөгүн делегейде. 14.50 — «Чараш түүлче оруктар». Калининиың чурук галереязы. 15.20 — «Дириг амытаннар амыдыралы». 16.20 — «Дем каттыжышкышкыны». Тележурнал. 16.50 — «Ye дугайында болгаш бодунуң дугайында». А. Блок. РСФСР-ниң улустуң артизи А. Демидова номчуур. 17.05 — Орус улустуң В. В. Андреев аттыг оркестриниң концерти. Ленинградтан дамчыдылга. 19.00 — «Шахтага өлүрүүшкүнүнүң планы» болгаш «Өлүрүкчүлерге киичи» деп ураи-чечен телефильмнерниң баштайгы көргүзүүү. «Хайыра чок фронт» деп сериядан. 21.00 — «Ye». 21.35 — «Субботада кежээ». «Бистиң бажыңывыста» деп программадан. 23.05—23.15 —Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.20 — «Бүгүдеге чаңгыс ава». Эртем-тайылбырлыг фильм. 8.30 — Ритмниг гимнастика. 9.00 —«Эртенги почта». Музыкалыг дамчыдылга. 9.30 — «Бистиң садывыс». 10.00 — «Музыкалыг белек». Уругларга дамчыдылга (ПУР). 10.30 — «Словенскиниң дүлгүүрлери». «Кымиың кудумчузунда байырлалыл?» деп бөлүктен. 11.05 — «Үнүштер дугайында». 11.50 — «Ол бүгү ооң дугайында». Ураи-чечен телефильм. 3-ку сериязы. 12.55 — «Интродукция». Док. телефильмниң баштайгы көргүзүүү. 13.05 — «Тоолдар төрүттүнүп турар черде». 13.55 — Эвилелдер бажыңының Колонналыг залындан аныяктарга музыкалыг дамчыдылга. 15.55 — «Кинопанорама». 17.45 — «Дошчугаштар музыказыдаа...». Док. телефильм. 17.55 — Футболга В. А. Гранаткинге тураскаатkан аныяктарның чурттар аразының маргылдаазы. Бельгияның шилиндек командазы —Франциияның шилиндек командазы. Ленинградтан дамчыдылга. 18.35 — «Новгород». Док. телефильм. 19.05 — А. Федоров (дошлуулур) болгаш В. Сидельников (гитара) ойнаар. 19.30 — «Цирк артизи Игорь Петрухин». Фильм-концерт. 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Ак-кызыл чечекчигеш». Мультфильм. 5-ки кезээ. 20.15 —«Ол амданныг чаагай эм-таң шай». Телеочерк. 20.30 — «Орус угуслалар». Улустуң хөгжүм хереклелериниң оркестриниң концерти. 21.00 —«Ye». 21.35 — «Сээң дугайында». Ураи-чечен телефильм. 22.55—23.40